

Національний університет "Острозька академія"

Факультет романо-германських мов

Кафедра англійської філології

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему:

Ідіостиль та словник мовлення Даніеля Кіза (на прикладі романів “Квіти для Елджерона”, “П’ята Саллі”, “Війни Міллігана”)

Виконав: студент(ка) II курсу магістерського рівня

спеціальності: 035 Філологія

спеціалізації: 035.041 Германські мови та літератури

(переклад включно), перша – англійська

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник _____

(прізвище та ініціали)

Рецензент _____

(прізвище та ініціали)

Роботу розглянуто і допущено до захисту
на засіданні кафедри англійської філології
протокол № ____ від “__” _____ 2022 р.
Зав.кафедри _____ Анатолій ХУДОЛІЙ

Острог – 2022 рік

ЗМІСТ

ВСТУП

Розділ 1. Поняття ідіостилю в сучасному мовознавстві

- 1.1. Ідіостиль як спосіб вивчення творчої мовної особистості. Ідіостиль та ідіолект.
- 1.2. Авторська лексикографія як відображення ідіостилю письменника.

Розділ 2. Методологія вивчення творчості Даніеля Кіза

- 2.1. Життя та етапи творчості письменника Даніеля Кіза.
- 2.2. Мовний портрет письменника як головна методика дослідження стилю Даніеля Кіза.

Розділ 3. Типологічні та порівняльні особливості лексикону Даніеля Кіза у романах “Квіти для Елджерона”, “П’ята Саллі”, “Війни Міллігана”

- 3.1. Аналіз словника мовлення роману “Квіти для Елджерона”
- 3.2. Аналіз словника мовлення роману “П’ята Саллі”
- 3.3. Аналіз словника мовлення роману “Війни Міллігана”

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

ДОДАТОК

ВСТУП

Обґрунтування необхідності вивчення мови письменника пов'язане з тим впливом, який письменник здатний здійснити на суспільство, на національну та світову культуру, та на особливості національної мови зокрема. Є прозаїки та поети, яких прийнято вважати основоположниками національних літератур, і це пов'язано з їхнім видатним внеском у формування особливостей національної самосвідомості, голосом якої в їхній творчості та у творчості їхніх послідовників стала національна література. Зрозуміло, і до них існувала художня література цією мовою. Проте їхня творчість додала до системи національних естетичних цінностей нові координати, внесло новий вимір у систему норм національної літературної мови.

Актуальність нашого дослідження обумовлена проблематикою розробки комунікативної моделі мови, до якої входять розробка поняття моделі мовної особистості, проблематика дослідження лексичної семантики, зокрема, опис периферійних компонентів лексичного значення та їхньої ролі в процесі розуміння текстового повідомлення, проблематика дослідження функціонування лексичної одиниці в художньому тексті. Важливо відзначити, що висвітлення аспектів даної проблеми знаходило своє відображення у працях І. Ануріної (особливості вивчення порушень мовної норми на прикладі творчості Д. Кіза), В. Волощука (мовні особливості художньої творчості), Л. Гікова (лексичні особливості авторського стилю), П. Гриценка (особливості ідіолекту та тексту), В. Кухаренка (особливості індивідуального стилю) тощо.

У своїй роботі ми поставили за **мету** представити системний опис явища, що позначається нами як авторський словник мовлення, та текстову одиницю авторського словника мовлення, що наділений специфічним змістом, який полягає в інтерпретації значення окремих мовних одиниць у тексті самим автором тексту.

Мета зумовила **завдання**, а саме:

- класифікувати одиниці авторського словника мовлення за формальною структурою та семантикою висловлюваних ними компонентів лексичного значення;
- визначити роль авторського словника мовлення у комунікативній системі “автор – текст – читач”;
- дослідити ідіостиль та ідіолект як спосіб вивчення творчої мовної особистості;
- проаналізувати досвід та методологію вивчення ідіостилу письменника українськими та іншомовними науковцями;
- дослідити поняття авторської лексикографії як відображення ідіостилу письменника;
- проаналізувати життєвий шлях, мовлення та стиль Даніеля Кіза очима літературознавців та мовознавців.
- вивчити типологічні та порівняльні особливості лексикону Даніеля Кіза у романах “Квіти для Елджерона”, “П'ята Саллі”, “Війни Міллігана”.

Матеріалами-джерелами дослідження послужили твори Даніеля Кіза на прикладі романів “Квіти для Елджерона”, “П'ята Саллі”, “Війни Міллігана”. Оригінальність обдарування, краса художнього стилю, неперевершена стилістична майстерність зробили цьому письменнику славу в його рідній країні та за її межами. Даніель Кіз користуються великою популярністю серед найрізноманітніших кіл читачів.

Безпосереднім **об’єктом** дослідження послужили понад 200 лексичних одиниць, семантизованих у творах Даніеля Кіза, що знайшли відображення в наукових публікаціях, присвячених проблемам вивчення авторського словника мовлення художніх текстів. **Предмет роботи** – авторське мовлення та ідіостиль художніх текстів.

Специфіка досліджуваного матеріалу, мета та завдання роботи обумовлюють вибір описового **методу** у першому та другому розділах з використанням класифікацій, що дозволяють надати системний опис об’єктів дослідження. Системний підхід у першому розділі дозволяє розглянути все коло

досліджуваних явищ у максимальному обсязі, дозволяє класифікувати аналогічні явища, виокремлюючи їхні загальні риси та відмінні риси, дозволяє підтвердити інтуїтивні спостереження про наявність системних зв'язків у структурі досліджуваних текстів. Прикладом системного підходу є використовуваний нами метод компонентного аналізу, який використаний у третьому розділі дослідження.

Теоретична цінність роботи полягає в тому, що в подальших дослідженнях, які могли б продовжити розробку проблематики, можливим є широке використання аналізу авторського словника мовлення з метою вивчення семантики тексту та семантики окремих лексичних та інших мовних одиниць.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що вивченню семантики мовних одиниць різного рівня сприятиме розроблена нами класифікація, що володіє можливістю широкого застосування в лексикографії та у навчальному процесі, а також у практиці коментування художніх та навчальних текстів.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ІДІОСТИЛЮ В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1. Ідіостиль як спосіб вивчення творчої мовної особистості. Ідіостиль та ідіолект.

Донедавна проблема вивчення особливостей мови окремої особистості вважалася такою, що не відноситься до мовознавства. Індивідуальні особливості вираження думки виводилися за межі явищ, що вивчаються лінгвістикою. Виняток робили лише для значень суб'єктивної модальності, формальні ознаки яких виразно виражені.

Вважалося, що все індивідуальне - у мовленні, а в мові є лише загальне. Категорія значення взагалі не включала поняття про індивідуальну інформацію. Водночас у працях видатних учених неодноразово висвітлювалося положення про те, що індивідуальну інформацію здатне нести не тільки все речення в цілому, а й окремі його одиниці, зокрема, лексеми. Ще О.О.Потебня розрізняв у найближчому слові загальне для колективу мовців та спеціальне, що несе особисту інформацію та значення (О.О.Потебня, 1958) [цит. за 23, с. 314].

Здатність окремої лексеми передавати крім загальнозначущої також і індивідуальну інформацію, відзначали мовознавці Л.В.Щерба (1958), В.В.Виноградов (1953). Проте зазначених теоретичних підстав було замало для виділення проблеми вивчення індивідуальних особливостей лексем у самостійний аспект лінгвістичного дослідження [цит. за 23, с. 314].

Мовна діяльність мовної особистості характеризується ідіолектом та/або ідіостилем. Дані поняття у лінгвістичних, мовних, стилістичних наукових працях дуже близькі, оскільки мають загальне семантичне ядро - «індивідуальне, належить індивідууму». Завданнями нашого дослідження є також аналіз понять “ідіолект” та “індивідуальний стиль” (ідіостиль). Для розмежування зазначених понять використовується термінологічна пара “мовна особистість - комунікативна особистість”. У рамках цього розділу викладемо теоретичні висновки, пов'язані з якісними характеристиками ідіостилю, з питаннями розмежування конвенційного та індивідуального та ін.

Визнано, що індивідуальне проявляється у будь-якому інституційному дискурсі - соціально закріпленому та регламентованому процесі мовного спілкування у певній сфері. Як свідчить дослідниця І. Савельєва, "Проблема співвідношення конвенційного та індивідуального характеризує функціонування мовної системи в цілому та функціонування кожного типу дискурсу: політичного, економічного, релігійного тощо" [25, с. 119].

Погоджуючись із процитованою тезою, зазначимо, що конвенційне є результатом боротьби та взаємодії індивідуальних мовних реалізацій. Конвенційне співвідноситься з нормами, правилами інституційного дискурсу, конструктивним принципом та стильовими рисами домінантного функціонального стилю, його жанровою тематикою та структурою. Мовленнєва конвенція може бути зафіксована, у тому числі законодавчо, наприклад, адміністративна та кримінальна відповідальність за образу,клеп, Закон про державну мову, державні стандарти, що регламентують оформлення документів тощо. Також конвенція може встановлюватися стихійно, виходячи з логіки розвитку мови та культури соціуму. Наприклад, це стосується традиція ведення наукової дискусії чи мовна манера професійного читання новин.

Дослідниця О. Пожарицька розглядає дефініцію "конвенційність" відповідно до мовленнєвих актів широко, тобто: "це - перманентна властивість певного мовного акту, виходячи з конвенційної основи мови"; вузько, зокрема: "конвенційність – це жорстко фіксована комунікативна оболонка мовного акту, яка дозволяє мовному акту бути декодованим у дискурсі як такому" [24].

Індивідуальне у мовленні привертає увагу вчених, які намагаються охарактеризувати його через поняття індивідуальної манери мови, мовний портрет, ідіолект та ідіостиль. Аналізуючи специфіку мови окремо взятої людини, лінгвісти виходять на міждисциплінарний рівень і говорять про індивідуальну картину світу.

Найбільш давню традицію серед перерахованих понять має термін "ідіостиль". У літературознавстві, лінгвістичній поетиці, психолінгвістиці, мовознавстві, в стилістиці представлені різні точки зору щодо ідіостиллю.

Під терміном “індивідуальний стиль” розуміється як індивідуальна манера говоріння та письма, що характеризується унікальним відбором мовних та мовленнєвих засобів з конкретною метою вербальної презентації та комунікації. Загальне визначення ідіостилу як стилю письменника належить В. В. Виноградову: “...стиль письменника - це система індивідуально-естетичного використання, властива даному періоду розвитку художньої літератури, система засобів словесного вираження” [цит. за 23, с. 314].

У цьому тлумаченні ідіостиль окреслюється як явище процесуальне (“використання”) і обмежується сферою естетичного. Поняття “ідіолект” (індивідуальна мова, мова особистості), незважаючи на те, що було давно відомим у лінгвістичній літературі, увійшло до широкого наукового вжитку у філології лише у попереднє десятиліття. Дещо пізніше почав використовуватись близький йому за значенням термін “ідіостиль”.

Однак поняття ідіостилу виходить за рамки художньої творчості, що цілком закономірно: філологи досліджують індивідуальні стилі журналістів, науковців, викладачів тощо всередині інституційного дискурсу в корпусі текстів, що належать одному автору.

Ідіостиль великою мірою пов’язують із формою словесного та композиційного виразу певного змісту, що свідчить про збереження традицій вітчизняної стилістики. У той же час у наукових роботах зустрічаються трактування ідіостилу, націлені на жанрово-тематичну парадигму творчості, на тезаурусний рівень мовної особистості, на емотивну структуру тексту, жанровий аспект ідіостилу у газетно-публіцистичному дискурсі.

Слідом за Т. І. Должиковою, ми дотримуємося у дослідженні уявлення про ідіостиль як про складний, багат шаровий вербальний феномен, що поєднує такі стилі:

- 1) культурно-мовленнєвий (лексикон, семантикон, граматикон, стилістичні прийоми, типи висування інформації, тип мовної культури);
- 2) комунікативний (мовні тактики та стратегії, регулятивні засоби та структури, комунікативні норми, орієнтація на адресата, жанри);

3) когнітивний стиль (відображення в тексті концептуальної картини світу, інтелектуальних здібностей, емоцій, оцінок та мотиваційної сфери - цілей та мотивів) [10, с. 138].

Виходячи з розуміння ідіостилю як системи індивідуальних особливостей автора як особистості; способу відображення внутрішнього світу особистості автора як носія конкретної мови у конкретний історичний період; вербально експлікованої аксіологічної картини світу, концептосфери; корпуси лексичних одиниць з актуалізованими особистісними смислами; комплексної освіти з набором мовних засобів для вирішення авторських завдань; системи індивідуальних засобів виразності (тропів та стилістичних фігур); набором мовних стратегій та тактик (маніпулятивних, етикетних, жанрових та ін.). можна трактувати “ідіостиль” як багатоаспектне поняття. Це визначає існування різних підходів до вивчення ідіостилю письменника: семантико-стилістичного, лінгвопоетичного, системно-структурного, комунікативного, когнітивного.

Перелічені підходи співвідносяться з аспектами ідіостилю, до яких належать:

- культурно-історичний,
- психолінгвістичний,
- когнітивний,
- аксіологічний,
- системно-структурний,
- жанровий,
- лінгвопоетичний,
- семантико-стилістичний,
- комунікативно-стилістичний/прагматичний.

Для цілісного опису ідіостилю необхідно враховувати всі ці аспекти. Так вагомим для конструювання моделі індивідуального стилю є комунікативно-стилістичний/прагматичний параметр. Для створення моделі ідіостилю

необхідно виявити в досліджуваних текстах інтенції автора, способи їх імплікування чи експлікації.

Науковою проблемою залишається фіксація “моменту народження” ідіостилю. Будь-який письменник прагне створити унікальну художню картину світу, що дозволяє вважати аксіоматичним існування ідіостилю. Однак навіть у

У художній творчості мовленнєва унікальність не завжди очевидна. Формування та репрезентація ідіостилю за рамками сфери естетичної творчості нерідко викликає сумнів. З одного боку, кожен індивідуум має культурно-мовні, комунікативні та когнітивні особливості. З іншого боку, ці особливості очевидні. Існує якась “точка прояву” ідіостилю, до якої мовленнєва манера не відчувається як щось специфічне, унікальне. Деяка суб’єктивність аналізу того чи іншого мовного/мовленнєвого явища не суперечить традиціям стилістики, яка часто у дослідженнях використовує прийом інтроспекції. Проте в той же час очевидно, що точка прояву ідіостилю має квантитативні показники. Математичні, статистичні методи сьогодні стають основними під час аналізу ідіостилю. З їхньою допомогою описуються стилі окремих авторів та проводяться порівняльні дослідження.

Отже, кількісні параметри “точки прояву” ідіостилю, після проходження якої на шкалі від “повністю конвенційного” до “цілком індивідуального” мовна манера починає суб’єктивно відчуватися, можуть бути виявлені в рамках майбутніх стилістичних досліджень. Поки це завдання наукою не вирішено, тому основою під час виборів носія / творця ідіостилю як об’єкта дослідження служить, зазвичай, авторитет і популярність людини - письменника, журналіста, вченого.

Відсутність установки на мовленнєву унікальність поза сферою художньої творчості визначає використання у довідковій та науковій літературі термінів “ідіолект” та “ідіостиль”. Їхнє розмежування здійснюється за:

- функціонально-стильовою маркованістю: ідіостиль пов’язують із художньою літературою;
- за категорією переваги;

- за цільовою установкою автора;
- за належністю до мови (ідіолект) або мови (ідіостиль);
- по відношенню до лінгвістичного та когнітивного аспектів тощо.

Також зустрічається синонімічне вживання даних термінів. Ідіолект прирівнюється до авторського ідіостилю і розглядається як семіотична кумулятивна система, як певний ментально-контекстний простір, на який впливають загальнокультурні та загальномовні фактори [5, с. 16].

Ідіолект і ідіостиль стають ключовими характеристиками для розуміння категорії авторства, яке співвідноситься з індивідуумом. Також ідіостиль пов'язаний з манерою самопрезентації, з образом автора в тексті. Образ автора є результатом реалізації ідіостилю в рамках даного тексту та інтертекстових зв'язків. Образ автора художнього твору є окремим об'єктом вивчення у літературознавстві, поетичній стилістиці, стилістиці художньої літератури.

Ця складна категорія, що скріплює всю архітектоніку твору. Образ автора тексту, що функціонує у межах інституційного дискурсу, також має багаторівневу структуру. Образ реального автора - це уявлення про якусь особистість і колектив, які створили цей текст. При цьому частка участі того чи іншого суб'єкта у створенні тексту різна. Порівняємо: автор (письменник), редактор, замовник, спонсор, коректор та ін. - це якась текстова роль, яку відіграє журналіст. Образ індивідуального реального автора тексту формується в адресата з уявлень про конкретну особистість письменника, журналіста зокрема про мовну, мовленнєву, комунікативну особистість. Опис рівнів образу автора в медіатексті пропонує дослідник Н. Деренчук і стверджує:

- 1) образ автора “має стилістичні ознаки медіальності”;
- 2) “поєднання мовної, соціальної, аксіологічної масок формує образ автора, стає основою експресивності тексту, що проявляється у різних стилістичних категоріях” [8, с. 18].

Специфічними рисами образу автора медіатексту визнаються:

- ослаблення значення особистості автора (особистість журналіста не наділяється такою самою концептуальною значимістю, як особистість творця художнього твору);
- тісний зв'язок автора та адресата (обумовлена спільністю соціального фону, автор є лише співавтором реальності; часто реалізується через інклюзивне ми);
- функціонально-соціальне нівелювання ідіостилю (стилістична забарвлення як поверхнєве і стилістичне значення як глибинне не визначаються цілком волею автора, а підпорядковуються законам публіцистичного стилю, медіальному вектору)” [8, с. 29].

Вивчення мови художніх текстів літератури ХХ століття не могло слідувати в напрямку опису лексики без урахування індивідуальності автора. У вивченні мови художньої літератури почали розробляти два напрями: вивчення ідіолектів та ідіостилів та вивчення загальних закономірностей поетичного мислення, тропів художньої мови.

Такі науковці як О. Можарицька, О. Павлишенко, П. Гриценко вважають, що ці терміни синонімічні: “будь-який ідіостиль як факт сучасної літературної мови є водночас і ідіолектом, і ідіостилем. Справді, якщо розглядати завдання вивчення поетичної мови ширше, ніж вивчення лише художньої лексики, а саме – вивчення індивідуальних особливостей висловлювання прозаїком (поетом) своїх думок, образів, поглядів, то розмежувати поняття “ідіолект” та “ідіостиль” важко.

Очевидно, при широкому охопленні матеріалу, що вивчається, при включенні до нього синтаксису та граматики авторського тексту варто користуватися тим із термінів, який охоплює ширше коло явищ. Це термін “ідіостиль”. Проте якщо звузити аспект вивчення, зосередивши його, зокрема, на лексиці, виникає необхідність конкретизації терміна. Безперечним є те, що якщо тексти письменника розглядати з метою вивчення індивідуального словникового запасу їхнього автора, то правомірно використання терміна “ідіолект” [21, с. 307].

На думку А. Науменка, для адекватного розуміння ролі письменників у процесі еволюції мови недостатньо лише фіксації авторських слововжитків, навіть якщо подібний опис завершується укладанням словника письменницького ідеолекту. Потрібні теоретичні підстави виділення загальнозначимих явищ у мові письменника, для відмежування їх від явищ, які релевантні лише у межах конкретного фрагменту тексту. Можливість виділення таких підстав дає наукове вивчення мови письменника [21, с. 307].

О. Павлишенко вважає, що у вивченні мови письменників, у тих аспектах, в яких ведеться розробка цієї проблеми у філологічній літературі слід виділити три групи питань. Перша група – це вивчення активного впливу особистості письменника на процеси виникнення нових смислів, а отже, і на процеси, які перетворюють мову; розгляд впливу індивідуальності на розвиток мови. Друга група питань – взаємодія нових форм та нових смислів, внесених письменниками, з вже існуючими формами та значеннями в системі мови, так чи інакше обмеженими системою та закономірностями її існування. Нововведення можуть відповідати закономірностям системи, а можуть і суттєво від них відхилятися; від цього, зокрема, залежить, чи будуть освоєні привнесені зміни [цит. за 23, с. 315].

До першої та другої групи питань, як правило, тяжіє проблематика більшості досліджень, присвячених проблемам мовного вираження того чи іншого змісту та особливостям стилю різних авторів. Так проблематика творчості Д. Кіза знайшла своє відображення зокрема у такій праці: Ануріна І. Прийом компенсації як основний засіб відтворення порушеної мовної норми в художніх творах (на матеріалі перекладів роману Д. Кіза «Квіти для Елджернона» українською та російською мовами).

Третя група питань відображає взаємодію інновацій, які вносяться письменниками в мову, з мовною свідомістю читачів. Вона вивчена недостатньо і потребує поглибленого розгляду. Особливо важливо простежити зв'язок читацьких оцінок авторської лексики з ціннісними установками, які є у свідомості читачів; зв'язок читацьких оцінок з приналежністю читачів до

певного соціуму – носія уявлень про якийсь ідеал, якому має відповідати літературний твір. У систему цих уявлень входить і уявлення про ідеал літературного стилю, про літературні та мовні норми. Цей підхід знайшов свій відбиток у дослідженнях академіка В.В.Виноградов, який розглядає стиль класиків літератури у широкому історичному контексті [цит. за 23, с. 316].

Крім того, говорячи про ті зміни в загальнонародній мові, які виникли під впливом індивідуально-авторських інновацій, академік В.В.Виноградов зазначав: “У нас у цій сфері більше індивідуальних конкретних спостережень, ніж історико-семантичних узагальнень та стилістичних розмежувань” [цит. за 23, с. 314].

Особливості читацького сприйняття авторських текстів та окремих лексем стали об’єктом вивчення у психолінгвістиці. Проблема інтерпретації повідомлення з погляду його адресата активно розроблялася у руслі психолінгвістики. Широко застосовувався метод анкетування – опитування інформантів, результати статистично оброблялися.

Використовувався також метод визначення суб’єктивного відношення індивіда до окремої лексеми шляхом оцінки лексеми індивідом за допомогою різних модифікацій шкали семантичного диференціала Ч. Осгуда [цит. за 23, с. 317].

Були виявлені і закономірності, пов’язані з неправильним розумінням значення лексем інформантами. Ці особливості пов’язані з відмінностями в етнокультурному плані, з відсутністю в інформантів знань, пов’язаних із культурою інших народів, а також з недостатньою компетенцією в галузі знань, невисоким рівнем загальної культури, відсутністю постійного інтересу до галузі знань, що описується лексемами, що досліджуються. Були виявлені групові, соціальні, національно-культурні особливості розуміння (нерозуміння) тієї чи іншої лексичної інформації.

Як було показано, певну роль у ситуації нерозуміння інформантами окремих ключових слів у повідомленнях відіграють і самі повідомлення – їхня недостатня чіткість, наявність неоднозначно інтерпретованих контекстів,

недостатніх для правильної семантизації. Ця особливість дуже часто проявляється у текстах засобів масової інформації.

Під час аналізу характерних рис в художній літературі, термін “індивідуальний стиль” посідає важливе місце, адже завдяки йому відкриваються можливості щодо означення ознак світогляду письменника. Індивідуальний стиль зазвичай досліджують у літературознавчій площині. Останнім часом у лінгвостилістиці, а також когнітивній лінгвістиці ми бачимо наскільки широко використовують поняття ідіостилю для того, щоб позначити окремі риси авторського мовлення. Термін “ідіолект” набув вже сталого значення в мовознавстві, тому лінгвісти називають його загальнолінгвістичним. Проте термін ідіолект є прозорішим та має конкретне значення, натомість ідіостилю властивий полісемантизм, адже тут різнобічно проявляється особистість письменника, присутні важливі для автора принципи творення тексту, і мовні конструкції внутрішнього світу митця.

Різні науковці по-різному трактують співвідношення таких термінів як ідіолект та ідіостиль.

Зокрема П. Гриценко зазначає, що це низка стилістичних особливостей, які є властивими для конкретного мовлення. У широкому розумінні поняття ідіолект включає відтворення конкретної мови конкретною людиною, низку текстів, які створює митець. На його думку, ідіостилем називають стиль твору, що охоплює як і сукупність усіх творів, так і декілька творів з творчого доробку письменника, адже про деякі теми автор може розповідати в декількох творах [5, с. 16].

Т. Должикова стверджує, що ідіостиль є ширшим за ідіолект, бо ідіостиль може відтворити сукупність усіх словесних засобів письменника. Інші ж науковці ототожнюють ідіолект та ідіостиль: ідіолектом та ідіостилем називають сукупність різних мовних особливостей автора (професійних, соціальних, територіальних) [10, с. 137]. Б. Блумфілд говорив, що якщо уважно провести дослідження, то можна зауважити, що неможливо побачити людину, яка в різні часи буде однаково висловлюватись [цит. за 23, с. 314].

В. Карасик пише, що значення ідіолекту можна розділити на дві категорії. До першої він відносить сукупність всієї мови певної особи, у тому числі на усі вислови [14, с. 51]. Другою категорією виступають мовні висловлювання, не враховуючи розумовий рівень знань чи почуттів. Багато лінгвістів акцентують увагу на мовних варіаціях, які роблять людину унікальною з-поміж інших людей, які використовують у спілкуванні той же діалект. Проте ідіолект людини тісно пов'язаний з часом, адже кожен ідіолект існує певний проміжок часу, тому його і ототожнюють з стилем. Молодограматики вважали, що людський мозок і є основним місцем творення мови. Г. Пауль ввів такий термін у мовознавство як індивідуальну мову, індивідуальну мовну діяльність, індивідуальну неоднорідність [цит. за 14, с. 52].

Когнітивний підхід та мовознавчий аналіз твору поєднуються, а сам текст можна пояснити як лінгвістичне явище, яке окреслене мовою.

О. Потебня та інші писали про те, як важливо використовувати саме лінгвокогнітивний підхід під час вивчення тексту відтворення задуму письменника. Завдяки методам лінгвокогнітивного аналізу можна детально вивчити ментальні процеси, а також стани митця, що формують його світогляд як представника конкретного лінгвокультурного ареалу. Концептуальна картина певного етносу відображена в мовленні художнього тексту [цит. за 14, с. 52].

Саме лінгвокультурний підхід в теперішній час є найбільш реалізованим при вивченні художнього ідіолекту. Така увага до лінгвокультурологічних досліджень художніх досліджень існує тому, що саме ці дослідження допомагають зрозуміти культурні орієнтири певних етносів через мовні фактури певного твору, а саме там і зашифрована національно-культурна спадщина. До слова, лінгвокультурологія ще є не до кінця вивченою, адже ще досі не виокремлена від таких наук як соціолінгвістика та етнолінгвістика.

А. Вежицька пропонує свій підхід до лінгвокультурологічного вивчення мови, що підійде при вивченні ідіостилю автора. Для цього потрібно визначити етнокультурні смислові теми у мовних проявах. Інші ж наукові надають

перевагу якісному та кількісному підходам під час аналізу літературного надбання автора. Кількісний підхід досліджує одиниці фонетичного, лексичного, синтаксичного рівнів, їх розподіл та частоту в тексті. Наступний підхід становить низку правил щодо функціонування вищевказаних засобів мовного рівня. Стилїстичний аналіз визначає, які мовні засоби є у творі та як саме письменник їх використовує [цит. за 14, с. 52].

Проте більшість лінгвістів вважають, що використовуючи метод кількісного аналізу, можна отримати точні дані при дослідженні мовних засобів у текстах, не беручи до уваги зміст художнього твору. Особливості ідіостилю письменника допоможуть визначити статистичні характеристики тексту [5, с. 16].

У 60-70 роках науковці дійшли висновку, що для більш точного вивчення ідіостилю письменника потрібний комплексний підхід до вивчення та аналізування твору. Під комплексним підходом мається на увазі синтез літературознавчих, а також лінгвістичних методів [6, с. 20].

Будь-яка лексична одиниця наділена певним потенціалом на читача. У різних читачів він різний, але можна експериментальним шляхом (за допомогою шкалювання) визначити характеристику впливу лексеми на середнього читача, виявити психологічні та соціальні закономірності сприйняття читачем конкретних слів. Серед характеристик слова (або тексту), винесених на шкалу, були такі:

- емоційність,
- образність,
- понятійний зміст,
- прагнення, дії,
- відчуття,
- інстинкти,
- органічні відчуття (рефлекси).

Незважаючи на те, що в даних параметрах шкали виражено ухил на вивчення реакцій, пов'язаних з біологічними особливостями адресата, не можна не визнати плідною саму ідею виокремлення у значенні лексеми різних блоків інформації,

які мають різний потенціал впливу на читача, видається істотно важливим також положення про те, що ступінь інформативності лексеми та ступінь її впливу на читача можна вивчати як у межах обраних блоків, так і в них взаємозв'язку.

Психолінгвістичні дослідження останніх десятиліть підтвердили багато теоретичних положень, які обґрунтовують як закономірності сприйняття адресатом (реципієнтом) окремої лексеми (інтравербальне сприйняття), так і закономірності сприйняття цілісних текстів (суправербальне сприйняття).

У низці експериментальних досліджень останнього десятиліття підтверджується ідея про наявність вираженої аналогії між типом свідомості читачів, які віддають перевагу книгам авторів, що працюють у певних жанрах літератури, та типом свідомості авторів даних книг.

Слід зазначити, що у психолінгвістичних дослідженнях тріади “автор – текст – читач” основна увага приділялася вивченню реципієнта повідомлення. Проте дослідження авторських текстів з погляду вивчення “образу автора” та особистісних особливостей світу письменника нечисленні. Вивчення психологічних характеристик письменників проводилося також із метою уточнення атрибуції тексту.

Аналіз різних варіантів (редакцій) одного і того ж тексту з метою виявлення закономірностей конкретизації авторського задуму, зафіксованого в остаточній редакції, проводиться в дослідженнях з текстології.

Подібну проблематику розробляв український літературознавець О.І.Білецький. У статті, написаній 1922 року “Про одну з чергових завдань історико-літературної науки Вивчення історії читача” – О.І.Білецький акцентує увагу на відмінностях у підході до змісту літературного твору з погляду

письменника та читача. Справжній письменник прагне сказати своїм твором щось нове, зробити художнє відкриття [цит. за 14, с. 52].

Читач часто вважає за краще знаходити в книзі щось знайоме, аналогічне його власним уявленням, що склалися. Відбувається явище “нав’язування образів”, за якого читач повідомляє тексту твору свій власний зміст, свої уявлення, що часто не відповідають задуму автора. Якщо подібний читач має деякі творчі здібності, то він може як літературний критик нав’язати своє бачення іншим читачам. О.І.Білецький пропонує розрізняти справжніх письменників та “читачів, що взяли за перо”. Останні, внаслідок відміну від перших, не є новаторами та у своїй творчості оперують уже готовими смислами, знайденими іншими авторами та добре відомими багатьом любителям белетристики. Саме на передбаченні очікуваного дотримується популярність подібних літераторів.

Отже, визначимо нашу позицію щодо цієї проблеми. Ідіолект та ідіостиль можуть виявлятися (отже, бути об’єктом наукового дослідження) у мовній діяльності будь-якого суб’єкта, у тому числі фікційного, у будь-якій сфері діяльності, у побутовому, інституційному, естетичному дискурсах. Поняття ідіолекту первинне: ідіолект формується у розвитку мовної особистості, є мовним інструментом репрезентації мовної картини світу індивідуума. Ідіостиль характеризується якісними параметрами та пов’язаний із цілеспрямованою текстовою діяльністю мовної особистості.

Отже, можемо зробити висновки, що ідіостиль є значно ширшим за поняття ідіолекту, адже ідіолект – його основний компонент, проте індивідуальний стиль письменника потребує подальшого дослідження на основі доробку митця. Щодо підходу вивчення індивідуального стилю автора, то найбільш точним є кількісний підхід, адже він аналізує текст на різних рівнях мови. Враховуючи усі сучасні тенденції у лінгвістиці, аналіз ідіолекту складається як з аналізу усіх його мовних засобів так і з розгляду його твору, досліджуючи її як мовленнєво-розумову діяльність письменника. Індивідуальний стиль автора проявляється через певні лінгвістичні засоби,

які і формують його ідіостиль. Отже ідіостиль є невід’ємною складовою сучасної парадигми у лінгвістиці, який досі вимагає розширених досліджень.

1.2. Авторська лексикографія як відображення ідіостилю письменника.

Письменник хоче бути зрозумілим. Його надзавдання – донести до читача свій художній світ таким, яким бачить та відчуває його сам автор. Проте, на відміну від художника чи скульптора, письменник працює з матеріалом, який, навіть не будучи організований в одне художнє ціле, здатний нести величезну інформацію.

Елементи, що становлять художній текст – мовні одиниці – наділені багатозначністю, системою значень, часом дуже далеких один від одного. Чим більше таких значень у лексичній одиниці, тим більша ймовірність, що читач, групуючи ці значення по-своєму, сприйме в тексті не ту інформацію, що хотів вкласти письменник.

Відомо, що читач не може витягти з тексту інформацію, яка набагато перевищує рівень його знань. Тим часом знання письменника, як правило, значно вищі знань читача, якщо останній не є фахівцем у вибраній тематиці.

Глибоке вивчення того, про що збирається розповісти читачеві автор – професійний обов’язок літератора, про який не раз говорили самі майстри слова.

Невідома читачеві інформація передається незнайомими словами. Виникає дилема: як подолати розрив між знаннями читача та письменника, не порушуючи при цьому законів побудови художнього тексту? Як повідомити читача про зміст нових для нього мовних знаків? Послідовне викладення знань автора в рамках обраної теми порушило б художню цілісність твору, перетворило б його на підручник. З іншого боку, надмірна спрощеність викладу призводить до примітивізації тексту, відмови від прагнення передати індивідуально-авторське бачення світу. Питання, яким чином автори художніх

творів долають цю дилему, безпосередньо пов'язане з проблематикою нашого дослідження.

Розгляд цієї дилеми веде до з'ясування того, як ставляться до проблеми подолання розриву між знаннями автора та читача самі майстри художнього слова. Проблема розуміння тексту на етапі розвитку філологічних наук розглядається в рамках створеної в лінгвістиці комунікативної теорії тексту. Ця теорія розглядає будь-яке повідомлення як функцію системи, в якій здійснюється взаємодія трьох діючих сил, системи, що складається з трьох елементів: продуцент повідомлення – повідомлення – реципієнт повідомлення; в інших термінах: автор - текст - читач.

Передбачається, що система набуває чинності лише тоді, коли існує розбіжність між рівнем поінформованості продуцента та реципієнта повідомлення. За наявності у двох людей тотожних понять обміну інформацією не відбудеться, оскільки жоден із партнерів не може додати нічого нового. З іншого боку, якби системи знань у різних людей були б абсолютно різними, то комунікація була б також неможлива, оскільки тут немає загальних пунктів обробки інформації.

Науковці виділяють три рівні розуміння тексту:

- семантизоване,
- когнітивне
- розподільне.

З них перший пов'язаний з проблемою розуміння мовного знака, два наступних – із проблемою розуміння сенсу цілого повідомлення. Семантизоване розуміння - лише один, хоча при цьому і вихідний, тип розуміння тексту [1].

Ми вважаємо, що перший рівень – семантизоване розуміння забезпечує адекватне сприйняття повідомлення на рівні значення мовних знаків, – незважаючи на те, що він є вихідним, початковим, вивчений явно недостатньою мірою.

Причина цього в тому, що у традиційній лінгвістиці відсутня комплексна постановка проблем, пов'язаних з розумінням повідомлення. Мовні значення вивчалися у відриві від текстів, у відриві від контекстів та ситуацій, у яких функціонують мовні одиниці, а головне – поза зв'язком з проблемою комунікації та ролі двох її учасників – продуцента (мовця, адресанта, автора) та реципієнта повідомлення (слухача, адресата, читача).

Розширене поняття семантизації відрізняється від традиційного розуміння даного терміна тим, що в ньому враховується орієнтація на особливості знання про світ, якими володіє особистість, яка вивчає мову. Семантизація спрямована на подолання конкретних лакун у пізнанні у поєднанні з засвоєнням мовної інформації.

Лінгвокраїнознавча семантизація враховує групові особливості знання адресатів-учнів. При цьому основний акцент робиться на національно-культурних та ідеологічних уявленнях. Однак обґрунтовано було також і поняття індивідуально-орієнтованої семантизації - призначеної для подолання лакун у пізнанні, наявному у конкретної особи.

Проблема адекватної інтерпретації повідомлення лежить у руслі нової дисципліни, що розвивається - філологічної герменевтики. Ця проблема тісно пов'язана з традиційною проблемою – вивчення семантики тексту на всіх рівнях організації його структурних одиниць, а також із порівняно новою проблемою вивчення мовної особистості.

Поворот до вивчення індивідуальних особливостей особистості, що виявляються в мові та мовленнєвій поведінці індивіда, виник у радянській лінгвістиці в середині 80-х років, що безперечно можна пов'язати з політичним процесом перебудови та перегляду ідеологічних цінностей, що відбувалися у зазначений період у суспільстві.

Новий підхід до вивчення особливостей мовної свідомості окремого індивіда, до вивчення відображених у мові індивіда особистісних рис, культурних, соціальних та світоглядних установок мовця було висунуто і обґрунтовано Ю.Н.Карауловим.

Ю.Н.Караулов висунув термін “мовна особистість”, який характеризує новий об’єкт лінгвістичного вивчення, та обґрунтував актуальні завдання, пов’язані з проблематикою вивчення мовної особистості [цит. за 14, с. 55].

Як приклад застосування нового підходу для дослідження традиційної проблематики – мови персонажа твору – Ю.Н.Караулов запропонував шляхом частотного аналізу дискурсу персонажа визначати психологічну домінанту, що відображається в найбільш частотних лексемах.

Методом дослідження найчастіших лексем дискурсу персонажів твору Ю.Н.Караулов виявляв психологічну домінанту, яка кореспондує з темою та ідейним змістом твору та відображає авторський задум.

Дуже поширена точка зору на роль письменника в процесі розвитку лексики національної мови полягала в тому, що письменники створюють нові слова, які потім входять до загальнонародної мови. Однак роль цього процесу не слід перебільшувати. Як відомо, є суттєва різниця між неологізмом, у необхідності якого є суспільна потреба, та окказіоналізмом, що існує тільки в межах даного дискурсу. Роль подібних окказіоналізмів – у прояві словотвірних та експресивних можливостей мови. Одна з цілей вживання окказіоналізму полягає в активізації в адресатів почуття, пов’язаного з глибоким розумінням та знанням рідної мови, почуття, яке Ю.Н.Караулов характеризував як *atopos linguae*.

Більшість авторських неологізмів носить окказіональний характер, і поза сферою художніх текстів (або поза цитацією) не використовується. Окрім нових понять, письменники збагачують світову культуру образами персонажів, які, крім конкретних рис людської індивідуальності, мають узагальнені, типізовані риси. Це дозволяє їхнім іменам фігурувати у сфері світової та національної культури у переносному значенні – донжуан (Тірсо де Моліна). Багато власних назв, не втратили зв’язок з образами літературних героїв, стали водночас і іменами-символами: Дон Кіхот, Гамлет, Ромео та Джульєтта – у світовій класиці.

На підставі переносного значення власних імен у літературній мові виникають неологізми зі значенням узагальнення. Серед відомих письменницьких неологізмів, що збагатили не тільки національні мови, а й світову культуру – такі слова, як ліліпут (Дж.Свіфт), кварк (Д.Джойс), робот (К Чапек) тощо. Особливо великий внесок письменники зробили в сферу фразеології.

У кожному словнику фразеологічних одиниць є значна частка крилатих виразів, висхідних до того чи іншого авторського тексту. Знання носіями мови цих виразів не випадково вважається одним із показників загальної культури людини. В разі руйнування стійкості таких фразеологічних поєднань (якщо зв'язок із відповідною фразеологічною одиницею продовжує усвідомлюватись) лексема або словоформа зберігає пов'язане значення, відмінне від вільного значення цієї ж лексеми у мові. Таким чином може відбуватися збагачення лексичних семантичних одиниць з допомогою інформації з так-зованих прецедентних текстів.

Авторські словники висунули на перший план одну суттєву особливість авторського вживання загальнопоширених лексичних одиниць. Йдеться про індивідуально-авторське значення лексеми, що не порушує загальномовних закономірностей і не відхиляється від загальновживаних значень даної лексичної одиниці, але збагачує її наявністю індивідуально-авторського варіанта. Подібне індивідуально-авторське значення, на відміну від okazіонального, що виступає у невеликих фрагментах тексту може простежуватися в текстах письменника протягом усього періоду його творчості. Причини такого перетворення значень загальновживаних слів лежать в особливостях ментальності автора: з одного боку – в особливостях чуттєвого сприйняття світу, у фактах біографії, з іншого – в ідеологічній концепції світу у свідомості автора, у його світогляді, системі цінностей.

Таким чином, науковцями було обґрунтовано думку про наявність індивідуального значення, індивідуальної складової у системі мови, що утворює значення лексичної одиниці. Теоретично це індивідуальне значення

може бути у будь-якій лексемі, вживаної індивідом. Якщо це індивідуальне значення отримує глибоке обґрунтування в авторських текстах, то нові лексичні одиниці можуть збагатити загальнонародну мову.

Відзначивши важливу роль письменників у процесі збагачення лексичного і фразеологічного складу мови, не можна не зупинитися на нормалізаторській діяльності письменників, коли в процесі своєї творчості вони створюють уявлення про ідеал мовної норми.

Примітно, що роль письменників-класиків у процесі формування норм національної мови завжди оцінювалася лінгвістами настільки високо, що вважалося неможливим складання нормативних (академічних) словників без включення до їхнього корпусу зразків слововживання у текстах письменників-класиків.

Подібна думка позначилася на практиці зарубіжної лексикографії. У французькі академічні словники включені цитати з текстів Корнеля, Расіна, Мольєра. Аналогічне явище в іспанській лексикографії - орієнтація на слововживання письменників-класиків. Ще у XVIII столітті іспанськими лексикографами було створено “Словник Авторитетів”. До “авторитетів” входили Сервантес, Кеведо, Хаурегі та інші класики іспанської літератури. Сама переконаність авторів словника, що норма мови (норма – тоді вже відомий термін) повинна спиратися насамперед на мову письменників, дуже показова. Та й сама назва словника про це свідчила.

Робота над упорядкуванням словників мови письменників у вітчизняній лексикографії гальмувалась тим, що у філології радянського періоду тривалий час панувала точка зору, згідно з якою особистість письменника не дає достатніх підстав для об'єднання різних філологічних дисциплін з її вивчення.

Таким чином, можна зробити висновок, що для нашого дослідження важливо, що одним із принципів системності є послідовна семантизація всіх описуваних мовних явищ у словнику письменника. Говорячи про можливі труднощі розуміння текстів різними категоріями людей, тим самим важливо вводити в

систему опису лексики фактор адресата. Семантизація служить засобом передачі мовної та історико-культурної інформації з покоління в покоління.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ДАНІЕЛЯ КІЗА

2.1. Життя та етапи творчості письменника Даніеля Кіза.

Деніел Кіз – відомий американський письменник та філолог. Незважаючи на відносно скромну за обсягом бібліографічну спадщину (7 романів), цей автор на початку XXI століття отримав досить широку популярність у світі, насамперед, завдяки романам “Квіти для Елджернона” (англ. “Flowers for Algernon”) та “Множинні уми Біллі Міллігана” (також відомий як “Таємнича історія Біллі Міллігана”, англ. “The Minds of Billy Milligan”). Для творів Д. Кіза, створених переважно у жанрі наукової фантастики, характерна наявність у центрі оповідання персонажів із різними психічними розладами, що, як можна припустити, пояснюється навчанням письменника у Бруклінському коледжі (нині City University of New York), де він отримав ступінь бакалавра з психології [40, с. 3].

Біографія письменника була дуже цікавою. Чого вартий той факт, що він отримав дві нагороди за два твори з однією і тією ж назвою.

Деніел Кіз народився 1927 року в Брукліні, в сім’ї єврейських емігрантів з Російської імперії Вільяма Кіза та Бетті Аліцкі. Сім’я його матері перебралася з України до Монреалю наприкінці XIX століття. Батько тримав магазин уживаних речей, мати працювала косметологом.

У Деніела з дитинства був поганий зір, і постійний страх сліпоти змушував його буквально проковтувати книги, що підвертаються.

Батьки мріяли, щоб Деніел став лікарем, але він кинув вивчення медицини після кількох місяців навчання і влаштувався служити у лавах військово-морського флоту США на нафтовому танкері.

У 1950 році Кіз закінчив Бруклінський коледж, отримавши ступінь бакалавра психології. Через місяць він влаштувався працювати у видавничу компанію Magazine Management і згодом отримав посаду редактора у журналі Marvel Science Stories. Спочатку він займався написанням сценаріїв для коміксів.

Перша публікація – розповідь «Прецедент» – відбулася у травневому номері журналу Marvel Science Stories за 1952 рік.

Популярність Деніелу Кізу принесла оповідка “Квіти для Елджернона” (1959) і написаний на його основі однойменний роман 1966 року. У 1966 році Кіз також отримав посаду професора художньої літератури в Університеті Огайо, а в 2000 році був удостоєний звання почесного професора.

Деніел Кіз отримав дві найпрестижніші в англomовній науковій фантастиці нагороди за два твори з однією і тією ж назвою. У 1960 році премії “Хьюго” була удостоєна розповідь “Квіти для Елджернона”, а в 1966 премію “Неб’юла” отримав однойменний роман, написаний на його основі.

Кіз був одружений з Орі Васкес протягом понад 60 років, з якою мав двох дочок, Леслі та Хіларі. Письменник помер від пневмонії у 2014 році, всього на рік переживши свою дружину.

Ім’я цього американського письменника завзято пов’язують насамперед із науковою фантастикою, хоча особливість його найуспішніших історій – тонке та детальне дослідження внутрішнього світу героїв. Він був одночасно фантастом, психологом, документалістом та істориком, поєднуючи в собі різні особистості, подібно до деяких своїх персонажів. Можливо, саме тому Деніел Кіз - автор таких несхожих між собою романів, які подобаються різним читачам [1].

У 1968 році режисер Ральф Нельсон зняв за романом “Квіти для Елджернона” досить успішний фільм “Чарлі”. За роль Чарлі Гордона актор Кліфф Робертсон отримав премію “Оскар”.

Деніел Кіз - єдиний автор, який зумів отримати дві найпрестижніших в англomовній науковій фантастиці нагороди за два твори з однією і тією ж назвою. У 1960 році премії “Х’юго” був удостоєний оповідання “Квіти для Елджернона”, а в 1966-му премію “Небюла” отримав однойменний роман, написаний на його основі.

2.2. Мовний портрет письменника як головна методика дослідження стилю Даніеля Кіза.

Розглянемо мовний портрет письменника як головну методику дослідження стилю Даніеля Кіза. Як зазначає в одній зі своїх робіт О. Горошкіна, мовний портрет - це втілена в мові мовна особистість [4], таким чином, аналіз мовного портрета є зокрема вивченням мовної особистості. У Даніеля Кіза часто один персонаж протягом оповіді неодноразово демонструє зміну мовних портретів. Крім того, що такий прийом використовується як двигун сюжету, науковий інтерес викликає те, якими мовними засобами автор досягає такої багатогранності кожної з так-званих ідентичностей, як зрештою відбувається ідентифікація того чи іншого персонажа в персонажі, а також як і наскільки точно все це буває передано під час перекладу.

Мовний портрет героя є вербально-семантичним вираженням мовної особистості автора [4, с. 5] та відображенням його бачення певного персонажа в художньому творі. Крім того, в “Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів” під редакцією С. Єрмоленка виділяється поняття внутрішнього (передає психологічний стан персонажа) та зовнішнього (передбачає опис зовнішності героя) мовних портретів.

Неоднозначною є проблема типології мовних портретів. Більшість дослідників розрізняють гендерний, фізіологічний, психологічний та соціальний мовні портрети [4, 5, 10]. Водночас потрібно розрізнити поняття “мовний портрет” та “мовленнєвий портрет”, в яких закладена дихотомія “мова-мовлення”. Ми дотримуємося визначення О. Горошкіної та І. Савельєвої щодо першого поняття: мовленнєвий портрет – це “зображення людини крізь призму її мовленнєвих здібностей, знання мовних норм, уміння застосовувати ці норми у власному мовленні” [4, с. 25].

Він реалізується в діалогічному мовленні персонажів твору. Тобто мовленнєвий портрет є доповнюючим складником мовного портрету. Мовний та мовленнєві портрети є складовими елементами мовної особистості.

Незважаючи на те, що серед жанрів твору значиться позначка “наукова фантастика”, найбільше уваги автор таки приділив психологічному реалізму. Необхідно враховувати той факт, що Д. Кіз закінчив у 1950 році Бруклінський коледж (Brooklyn College) та отримав ступінь бакалавра психології. Це багато в чому пояснює вибір тематики твору, адже завдяки знанням, отриманим у процесі навчання, та власному досвіду роботи з дітьми, які мають розумову відсталість, автор зумів вкрай достовірно сформувати художній образ головного героя свого твору, а також передати яскраву динаміку розвитку психологічного портрета персонажа, що відображається в його письмовій мові. З цієї причини цей твір здатний викликати особливий інтерес у вчених-психолінгвістів. Як відомо, психолінгвістика займається вивченням співвіднесеності психологічних процесів з особливостями мови, і в даному випадку роман “Квіти для Елджернона” є яскравим прикладом того, наскільки стан психіки впливає на мовлення людини та її мовне наповнення. Як вже було відзначено, роман Даніеля Кіза “Квіти для Елджернона”, написаний у 1966 році, і сьогодні користується величезною популярністю як серед любителів літератури в жанрі наукової фантастики, так і серед читачів, які захоплюються психологічним реалізмом. Крім свого незвичайного змісту розглянутий твір також відрізняється різноманіттям стилістичних прийомів, що використовуються, і виразних засобів мови, що сприяють приверненню уваги читача і лінгвіста-дослідника до цього твору.

Головним героєм твору є тридцятидворічний чоловік на ім'я Чарлі Гордон, який має психічну проблему розумової відсталості. У романі “Квіти для Елджернона” замість розділів, до яких звикли читачі, використовується форма щоденникових записів-звітів головного героя. За сюжетом лікарі, доктор Ремюр і доктор Штраус, які спостерігають за Чарлі, пропонують йому взяти участь в експерименті з проведення операції на головному мозку, яка спрямована на штучне підвищення рівня інтелекту випробуваного. Для того, щоб відстежити прогрес у його розвитку, вони дають йому вказівку записувати все, що стосується його відносин з іншими людьми, подій, що відбуваються з ним, та

його емоційного та фізичного стану. Саме завдяки такій формі оповідання читач має можливість поспостерігати за змінами у психічному стані Чарлі.

Так само роман “П’ята Саллі” (1980 р.) написаний у дуже характерній для творчості американського письменника манері, на наш погляд, має значний потенціал для досліджень, а також багатий матеріал для аналізу мовленнєвих портретів, авторських та перекладацьких прийомів передачі мовної особистості і загалом недостатньо добре вивчений. Відповідно до сюжету роману Д. Кіза “П’ята Саллі”, написаного за два роки до знаменитої історії про Б. Міллігане, Саллі Портер, непоказна офіціантка з нью-йоркського ресторану, страждає на дисоціацію, тобто розлад ідентичності, тобто має кілька alter ego. Анотація до видання книги описує цей розлад так: “Нола – холодна інтелектуалка-художниця, Деррі – безжурна шибениця, Белла – сексуально стурбована актриса і співачка, що не реалізувалася, і, нарешті, Джинкс – переповнена злістю та ненавистю потенційна вбивця [41, с. 5]. У міру того, як розгортається дія роману, перед читачем постають усі п’ять персонажів-альтерів, причому далеко не завжди пояснюється, хто з них у даний момент “на сцені”, тому читачеві залишається лише будувати здогади, акцентуючи увагу на думках, особливостях мови, слововживання того чи іншого персонажа. Крім того, у романі таким чином обігрується ідея про те, що при дисоціативному розладі кожна з “особистостей” має певні домінантні поведінки та наділена рисами, зведеними в абсолют. Саме тому ми звернулися до такого роду аналізу, до ідентифікації персонажа через його мовлення у практичній частині магістерської роботи.

Своєрідністю структури роману “Війни Міллігана” є наявність передмови автора, де він визначає жанр роману як реалістичний роман (“a non-fiction novel”), оскільки він є заснованим на фактах життя 26-річного американця Вільяма Стенлі Міллігана (William Stanley Milligan), який мешкає в м. Ланкастер штату Огайо. Письменник зустрівся з цією людиною в центрі психічного здоров’я в місті Афіни, штат Огайо, вирішивши відгукнутися на його прохання про написання книги про життя цієї людини. Д.Кіз погодився на

умови поставлені Біллі, а саме під справжніми іменами зображені всі люди, місця та організації за винятком трьох груп осіб, яких потрібно було захистити псевдонімами: інших пацієнтів, злочинців, з якими Мілліган мав стосунки, трьох жертв. Друга умова Біллі полягала в тому, щоб гарантувати, що проти нього не буде висунуто звинувачення, якщо стануть відомі його інші злочини. У передмові автор знайомить читача із цими обставинами, описує прототип головного персонажа, їхню першу зустріч, та враження, яке він справив на автора та наміри створити його літературний образ цієї людини. Після передмови слідує розділ, в якому дається короткий опис усіх 24 осіб, сформованих у свідомості головного персонажа.

Розглянемо методологію нашого практичного дослідження. Головною метою є дослідити типологічні та порівняльні особливості лексики Даніеля Кіза у романах “Квіти для Елджерона”, “П’ята Саллі”, “Війни Міллігана”. На першому етапі ми проведемо аналіз словника мовлення роману “Квіти для Елджерона”. На другому - проаналізуємо словник мовлення роману “П’ята Саллі”. На третьому – зробимо аналіз словника мовлення роману “Війни Міллігана”. Ми обрали ці три романи, оскільки вони об’єднані спільною тематикою – опис життя нестандартного героя.

Базуючись на трирівневій структурі мовної особистості та використовуючи схему науковиці, пропонуємо наступну схему опису мовного портрету в зазначених творах Д. Кіза:

- а) аналіз лексико-семантичних і фразеологічних одиниць та відображення в них особливостей мовної особистості героя;
- б) аналіз словотвірного компоненту задля вираження оцінного ставлення до героя;
- в) вивчення комунікативної поведінки, в якій відображаються “цілі, оцінки, мотиви, установки мовної особистості” героя.

РОЗДІЛ 3. ТИПОЛОГІЧНІ ТА ПОРІВНЯЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКОНУ ДАНІЕЛЯ КІЗА У РОМАНАХ “КВІТИ ДЛЯ ЕЛДЖЕРОНА”, “П’ЯТА САЛЛІ”, “ВІЙНИ МІЛЛІГАНА”

3.1. Аналіз словника мовлення роману “Квіти для Елджерона”

У цьому розділі ми проаналізуємо словника мовлення роману “Квіти для Елджерона”. Головний герой роману “Квіти для Елджерона” – 32-річний Чарлі Гордон – стає першою людиною з обмеженими розумовими можливостями, яка погоджується на участь в експерименті зі штучного підвищення рівня інтелекту. Операція минає успішно, і рівень розумового розвитку героя значно підвищується. Однак зміни, що сталися з його інтелектом і свідомістю, згодом сходять нанівець, і Чарлі повертається до свого первісного стану.

Відмінною рисою роману Д. Кіза є не лише центральний персонаж із розумовою відсталістю, а й щоденниковий жанр твору, що дозволяє розкрити особливе бачення світу героєм. Як відзначають дослідники роману, форма звітів дає можливість автору висловити почуття, емоції та продемонструвати психологічний стан персонажа, не вдаючись до використання авторської мови, а також показати читачеві динаміку розвитку мовних особливостей головного героя.

Тепер слід перейти до конкретних прикладів. За сюжетом відрізок часу з життя Чарлі, за яким спостерігає читач, можна поділити на три етапи:

- Низький рівень інтелекту до операції;
- Зростання рівня інтелекту після операції та пік розвитку інтелекту;
- Інтелектуальний спад та повернення до низького рівня інтелекту.

Зміни в писемному мовленні Чарлі відбуваються поступово, і в процесі читання перехід від одного етапу до іншого йде плавно. Однак якщо вибрати по одному запису з кожного етапу і порівняти їх, то зміни будуть чітко помітні, і можна буде відзначити контраст між цими трьома етапами.

Опис першого етапу інтелектуального розвитку присвячено першим шістьом записам. Лінгвістично особливості цього етапу передані за допомогою певних графічних стилістичних прийомів, які використовуються автором для того, щоб правдоподібно зобразити специфіку писемного мовлення головного героя, який має проблеми розумового розвитку. Записи Чарлі рясніють орфографічними та синтаксичними помилками, через які читання тексту може виявитися вкрай незручним, але саме завдяки цьому прийому письменникові вдається від початку захопити читача і дозволити йому вникнути в те, що відбувається.

Головна стилістична особливість роману впадає у вічі буквально з перших рядків, адже в назві першого запису вже є орфографічні помилки: “PROGRIS RIPORT 1 MARTCH” [40, с. 1]. Принцип орфографії у Чарлі фонетичний, він записує слова так, як він їх чує. Стилiстичний прийом, з допомогою якого фіксуються фонетичні особливості мови людини у вигляді навмисного спотворення орфографічної норми, зветься графоном. Використання графонів у тексті дозволяє читачеві визначити соціальне становище персонажа, можливі фізіологічні порушення мовного апарату, психологічні порушення, емоційний стан тощо [35], [40, с. 50]. Використання графона спостерігається у романі “Квіти для Елджернона”. Навмисне спотворення Д. Кізом орфографії дозволяє читачеві від початку зробити припущення, що він має познайомитися з людиною, яка має певні труднощі у розумовому розвитку. Потім Чарлі сам підтверджує свій діагноз у тексті: “I rite compushishens в Miss Kinnians class at the beekmin collidge center for retarded adults” [40, с. 1].

Другий етап розумового та психічного розвитку зображено у 7-16 звітах. Подією, що сприяє змінам, що спостерігаються в цих записах, стає операція на головному мозку Чарлі. Використання графонів поступово скорочується, а невдовзі автор зовсім відмовляється від нього, оскільки після операції, проведеної на мозку Чарлі, його розумові здібності поступово починають покращуватися. У синтаксисі, що використовується у щоденникових записах Чарлі, відбуваються сильні зміни. Головний герой з часом по-новому будує речення, він починає використовувати пунктуаційні знаки, зокрема коми, і в

його звітах з'являються уривки розмови з іншими персонажами, оформлені у вигляді прямої мови:

- *“Charlie”, said a woman behind me, “are there any more of those cream-filled eclairs?” – “I’ll go back and find out” [40, с. 62].*

Обсяг тексту звітів головного героя збільшується, досягаючи розміру в декілька сторінок, його словниковий запас активно поповнюється новою лексикою, у тексті з'являються глибокі серйозні роздуми на філософські теми. Почуття Чарлі також набувають більш складного характеру.

На цьому етапі великого значення набувають лексичні стилістичні засоби, і звіти головного героя починають нагадувати розділи з художнього твору. Розглянемо зміни на прикладі Progress Report 11:

“She has pigeon-soft brown eyes and feathery brown hair down to the hollow of her neck” [40, с. 54].

Незважаючи на те, що цей уривок становить лише одне речення, він є вкрай яскравим і вже здатний сказати багато про зміни, що відбулися з рівнем інтелекту головного героя. Велика кількість епітетів, використаних Чарлі лише в одному реченні, надає тексту абсолютно нового стилістичного забарвлення. Цей приклад також показує те, наскільки глибокими стають його почуття та емоції.

У творі приділяється особлива увага романтичній лінії між Чарлі та Алісою Кінніан, його викладачкою у школі для розумово відсталих. Раніше невідоме чоловікові почуття любові відкриває йому зовсім нові відчуття, які він тепер може описати за допомогою нової вивченої лексики.

Однак разом із зростанням рівня інтелекту в житті Чарлі з'являються не тільки такі позитивні почуття, як кохання, а й негативні, такі як ненависть, яку Чарлі, як він стверджує в одному зі своїх звітів, починає відчувати вперше.

- *“I wanted to hit him. I wanted to go behind the counter and smash його face in. I don't remember ever hating anyone before – but this morning I hated Gimpy with all my heart” [40, с. 62].*

Синоніми to hit, to smash in, що позначають рукоприкладство, показують, наскільки сильно тепер Чарлі відчуває агресію. Часте вживання таких слів як furious та anger у тексті додатково підтверджує це.

Негативним забарвленням володіють і моральні муки, з якими вперше стикається Чарлі. Текст наповнюється роздумами про моральні принципи, і тут велику роль грають риторичні екзистенційні питання. “What has happened to me? Why am I so alone in the world?” [40, с. 176].

Нарешті, завершальний третій етап, який припадає на останній звіт, характеризується поступовим спадом рівня інтелекту Чарлі Гордона, оскільки, як показав експеримент, операція на головному мозку дає лише тимчасовий ефект. Даний період характеризується великою кількістю використаної негативно забарвленої лексики, що дозволяє судити про стан остаточного емоційного занепаду персонажа, яке до кінця твору доходить до депресивного: “He said nothing, and while I felt ashamed at the way I was abusing him, I couldn't stop” [40, с.195]. Чарлі не хоче повертатися до колишнього стану розумової відсталості.

До кінця твору автор знову вдається до використання графонів, показуючи, що інтелект чоловіка пройшов повну регресію, і Чарлі повернувся у вихідний стан, з якого все починалося: “have more frends” [40, с. 216]. Чарлі знову вдається до фонематичного листа, знову здійснюючи орфографічні помилки.

На основі проаналізованих прикладів можна сказати, що стилістичний прийом графону є основним у тексті. На ньому будується вся розповідь, оскільки завдяки цьому прийому письменнику вдається наочно та переконливо зобразити динаміку та різкий регрес розвитку інтелекту головного героя.

Таким чином, на прикладі роману Д. Кіза “Квіти для Елджернона” вдалося довести, що стилістичні прийоми, що застосовуються автором, дають йому можливість досягти правдоподібності у створенні образу головного персонажа, а обрана автором форма тексту твору у вигляді звітів головного героя дозволяє читачеві глибоко поринути в історію і зацікавитися подіями, що відбуваються в

книзі. Психологічний портрет головного героя вийшов яскравим та переконливим, а спостереження за його розвитком викликає великий спектр емоцій від позитивних до негативних.

Важливо також відзначити те, що роман побудований на записах. Кількість звітів скорочується, при цьому найменше записів зроблено персонажем у серпні та вересні. Ці місяці охоплюють період, коли персонаж дізнається про неминучу регресію. Скорочення кількості записів свідчить про його небажання спілкуватися з навколишнім світом, відходом всередину себе. Слід зазначити, проте, що кількість записів завжди корелює зі своїм обсягом: з недостатнім розвитком сюжету текст записів стає об'ємнішим, до кінця твору їх обсяг знову скорочується, що свідчить про здібності персонажа будувати довгий зв'язковий текст і підтримувати свою думку. Так, наприклад, 10 записів у липні займають 20 сторінок, тоді як 10 записів у серпні вміщаються лише на 6 сторінках. Таким чином, розглянувши лише спосіб розміщення записів та їх обсяг, читач може зробити висновок про інтелектуальний та емоційний стан персонажа. Специфічність ведення записів передбачає розрив перебігу часу, тобто створює певний ступінь імпліцитності хронотопу як частини образної структури твору - персонаж випадає з опису на час перерви, залишається певна недовомовленість, посилюється суб'єктивність описаних подій, які читач спостерігає не в момент їх розвитку, а після їхнього звершення. Тому говорячи про записи персонажа, можна розглядати кожен з них як окремий мовний твір, що має точку відліку та завершення. Отже, слід звернути особливу увагу на перші та останні фрази записів, які опиняються в так званій сильній позиції та найбільшою мірою відображають психологічний стан персонажа.

Таких речень на сторінках роману 210. З них 130 є реченнями з особовим займенником І як підметом. Таким чином, більш, ніж у 60 випадках зі 100 персонаж починає і закінчує черговий запис, говорячи про себе, що свідчить про його зосередженість на собі. Про те, що ця зосередженість спрямована на внутрішній світ персонажа, його інтелектуальний і емоційний стан говорять

дієслова, задіяні як присудки: I don't like, I wish, I hope, I don't know, I know, I don't want, I want, I hate, I'm glad, I wonder, I feel:

- *"I don't want to make god angry" [40, c.12].*
- *"I don't know what to do" [40, c.62].*
- *"I don't really like that kind of music any more" [40, c.194].*

Однак і в 40 випадках зі 100, за рідкісним винятком, речення містять особовий займенник we як підмет, або є реченням без підмета і присудка, або номінативними реченнями, тобто такими, в яких все одно вгадується персонаж у ролі діяча:

- *"Blind alley for past two days. Nothing" [40, c.168].*
- *"Becoming absent minded" [40, c.179].*

Отже, можна дійти невтішного висновку в тому, що розповідь персонажа повністю зосереджено розвитку його особистості. Слід зазначити, що 17 із вищезгаданих речень є питаннями. Це як риторичні питання, які є емфатичним твердженням і привертають увагу читача, і питання реальні, які, з одного боку вказують на неможливість персонажа відповісти на них, з іншого боку, вони надають поле для роздумів читачеві:

- *"Does that mean I'm getting smarter" [40, c.26].*
- *"WHY" [40, c.26].*
- *"What drives me out of the apartment to prowl through the city?" [40, c.88].*
- *"Frustration? Or something deeper?" [40, c.131].*
- *"And what about me?" [40, c.166].*
- *"What has happened to me? Why am I so alone?" [40, c.176].*
- *"Now what becomes of me?" [40, c.176].*

Оскільки кінець актуалізує категорію цілісності тексту, закриваючи художню систему, вибір питання персонажем як закінчення чергового запису повною мірою свідчить про його втраченість.

Як було зазначено вище, мова персонажа сповнена скорочень, еліпсисів, проте це не індивідуалізує його особистість, а лише свідчить про специфіку

жанрової оформленості роману, яка має на увазі поєднання письмового та розмовного мовлення, оскільки персонаж пише “для себе”. Найбільш цікавим для нас є поєднання зовнішньої і внутрішньої мови, яку в чистому вигляді, як розповіді від третьої особи, в силу щоденниковості роману ми не знайдемо. Однак інтерес представляють способи передачі власного внутрішнього мовлення персонажем, коли він намагається передати свої думки, практично повністю не втручаючись у їх потік.

Вважаємо доречним використати термін “потік свідомості” А.М. Науменко, беручи до уваги, однак, що ця мова не буде внутрішнім мовленням, про яке говорить лінгвіст, вона буде лише стилізацією, свідомою спробою персонажа відобразити потік свідомості [21, с.305].

Нами було виявлено 11 випадків використання цього прийому; всі вони спрямовані на опис дитинства Чарлі. Д. Кіз спробував відобразити складну діяльність мислення та пам'яті в тексті. На одному прикладі розглянемо оформлення потоку свідомості:

- *“Bakery... baking... the urn... someone kicking me... fall down... bloody all over... writing... big pencil blood... and he's laughing at me...chain is from a locket... spinning around... flashing the sunlight into my eyes. And I like to watch it spin...watch the chain...all bunched up and twisting and spinning... and little girl is watching me.name is Miss Kin-I mean Harriet. «Harriet ... Harriet ... we all love Harriet” [40].*

Для зручності сприйняття, потік свідомості неодмінно відокремлюється від основного тексту на початку і наприкінці порожнім рядком. Наявність трьох крапок не випадкове - така їх кількість відображає злитість зображуваного в мисленні персонажа. Зміна одного бачення іншим відображає наявність іменників за майже повною відсутністю дієслів. Коли картинки змінюються ясніше, ряду окремих слів і словосполучень на зміну приходять стандартні речення. Повтор виконує відразу кілька функцій: він сприяє зв'язності тексту та утворює тематичну сітку уривка, виконуючи цим підсилювально-виокремлюючу функцію. Якщо повтор постійний, він маніфестує точку зору

персонажа. У цьому випадку неодноразова згадка ланцюжка та медальйону є яскравою деталлю, що символізує дитинство та беззахисність Чарлі, про що згадувалося вище. Розглянуті особливості мови оформлюють мовний портрет персонажа. На їхній основі можна зробити висновки про Чарлі. Він зосереджений на особистісному розвитку, бажає вчитися, але не завжди знаходить відгук серед оточуючих, звідки прояв відчуття втраченості. Отже, бачимо персонажа не прийнятого сім'єю та суспільством. Персонажа, що символізує конфлікт особистості та суспільства, жорстокість якого критикував Д. Кіз.

Таким чином, відповідно до поставленої мети на наведених прикладах ми можемо простежити, як різна манера мови, стилістика, вибір слів характеризують і сприяють впізнаванню конкретних персонажів роману, як мовна особистість, що вимальовується, дозволяє вловити суть персонажа навіть тоді, коли автор не називає його імені та не описує зовнішнього вигляду, поведінки. У цьому розділі ми детально розглянули та зіставили поняття “мовленнєвий портрет” та “мовна особистість” у контексті нашого дослідження. Нами також вивчено прийоми передачі характерних особливостей мови персонажів. Можна також констатувати, що звертаючись до тексту вихідною мовою, ми не побачимо настільки яскравих та чітких мовних характеристик. Це, мабуть, не добре і не погано, письменник просто дозволив собі додати персонажам певної індивідуальності.

З вивченого матеріалу можна зробити висновок про те, що сполучною ланкою між автором і читачем є образ, що з одного боку є носієм інтенції автора, а з іншого - основою вражень читача. Мовленнєвий портрет представлений автором недостатньо і використовується для соціальної та психологічної характеристики персонажа, що містить у собі такі ознаки:

- динаміка розвитку емоційного стану особистості,
- відірваність від сім'ї.

У ланцюжок найменувань головного персонажа входить пара антонімічних визначень, що містить у собі такі ознаки:

- динаміка інтелектуального розвитку особистості,
- оцінка стану персонажа суспільством.

Просторово-часовий континуум, побудований на контрасті образів, дозволяє розкрити такі ознаки:

- динаміка емоційного розвитку особистості,
- міжособистісний конфлікт,
- втраченість персонажа,
- натяк на майбутнє персонажа.

Художня деталь також є засобом організації розмаїття, що характеризує:

- динаміку розвитку інтелектуального та емоційного розвитку особистості,
- натяк на майбутнє персонажа.

Велика роль відводиться автором роману мовленнєвому портрету, що пояснюється жанровою формою літературного твору. Аналіз мовлення персонажа дозволив охарактеризувати його як особистість, що розвивається інтелектуально і емоційно, приписуючи йому на ранніх етапах розвитку такі риси:

- слабка емоційність,
- інфантилізм,
- низький ступінь освіченості,
- брак уваги,
- відірваність від сім'ї.

У зв'язку з розвитком сюжету персонаж набуває наступних характеристик:

- висока емоційність,
- високий рівень інтелекту,
- схильність до міркувань,
- акцентування уваги на внутрішньому світі.

Аналіз писемного мовлення персонажа також дозволив зробити висновки про інтелектуальний і емоційний розвиток персонажа і вивести такі його характеристики:

- бажання вчитися на ранніх етапах розвитку,
- відхід у міру розвитку сюжету,
- зосередженість на розвитку особистості,
- втраченість у суспільстві.

Письмова мова персонажа, як і категорія простору та часу, містить імпліцитний натяк на розвиток подальшої долі персонажа. Характеристика мовного портрета персонажа дозволяє зробити висновки про те, що автору вдалося створити достовірний образ персонажа зі складноорганізованою психологічною діяльністю, який є безпосереднім учасником основних конфліктів роману:

- взаємозв'язок інтелекту та взаємовідносин,
- вплив минулого на сьогодення,
- ставлення суспільства до особистості.

Таким чином, аналіз численних контекстів з роману “Квіти для Елджернона” дозволяє зробити висновки про те, що протиставлення пронизує всі рівні простору тексту, що розглядається, реалізуючись в образній структурі твору на всіх мовних рівнях. Така інтеграція в образну структуру дозволяє найбільш повно розкрити авторський задум і декодувати ідейно-тематичний зміст роману, закликаючи до емоційно-чуттєвої сфери читача найбільш експресивно. Виокремлення лінгвостилістичних маркерів мовленнєвого портрета персонажа дозволило дійти невтішного висновку у тому, що мовна характеристика персонажа займає чільне місце у структурі його образу і включає різноманіття характеристик, які передають читачеві нову інформацію про світ, й те водночас - ставлення до неї.

Отже, образ усередині цілісної образної системи тексту функціонує як інструмент, що безпосередньо впливає на чуттєву сферу читача, його сприйняття та емоційне ставлення до єдиного тексту-образу.

Звернемося до аналізу лексичних девіацій, властивих мовленню головного героя роману Д. Кіза, які є своєрідним індикатором процесів, що відбуваються з ним. Варто зазначити, що перша частина звітів, написаних Чарлі, обмежена простим описом низки подій, що стались, а аналіз цих подій або ж роздуми на абстрактні теми відсутні. Тут можна зробити висновок про загальмованість розвитку смислової сторони мовлення:

She rote the name down on a paper and Frank laffed and said dont go getting so eddicated that you wont talk to your old frends. I said dont worry I will always keep my old frends even if I can read and rite. He was laffing and Joe Carp was laffing but Gimpy came in and told them to get back to making rolls. They are all good frends to me [40, p. 39].

Розглянемо особливості словникового запасу Чарлі. Оскільки люди з розумовою відсталістю зазнають певних труднощів із засвоєнням нових понять та розширенням активного словникового запасу, набір слів, які використовує головний герой у своїй мові, є обмеженим. У зв'язку з цим можна побачити часту повторюваність певних лексичних одиниць.

Як показав аналіз тексту роману, лексичні одиниці, які найчастіше трапляються у мовленні Чарлі, дозволяють автору наголосити на важливих фактах дійсності героя, тобто показати читачеві, що є предметом переживань для Чарлі у певний момент.

На прикладі Чарлі у творі пояснено основні причини, чому розумово відсталим людям так важко навчитися грамоти. Перш за все, чоловіку було надзвичайно важко запам'ятовувати інформацію, оскільки майже одразу після занять у школі для розумово неповноцінних дорослих він забував те, що було пояснено. Зазвичай, навчання читанню може займати декілька років, при умові,

що учень достатньо мотивований для тяжкої праці, а саме безкінечного повторювання одного й того самого матеріалу. Другою причиною є те, що аналітичний розум не розвинений, тож Чарлі не міг навчитися читати й писати шляхом розуміння правил.

Недорозвинене мовлення героя простежується з усіх його сторін: смислової, граматичної, фонетичної, лексичної. Речення в основному прості й короткі, не ускладнені зворотами, означеннями. Найчастіше вживаються іменники, займенники та дієслова, так чи інакше пов'язані з щоденною життєдіяльністю чоловіка, оскільки він знає лише добре завчені слова на позначення тих явищ та дій, які він часто бачить та переживає сам.

Після операції звіти Чарлі почали поступово покращуватися. Оскільки обсяг його пам'ять поліпшилась, а обсяг інформації, яку може сприйняти мозок, збільшилась, чоловік почав сприймати, розуміти та запам'ятовувати складнішу інформацію, процес навчання для нього полегшився, він міг завчати правильне написання слів, користуючись словником, заглиблюватись у граматичні принципи та правила, послуговуючись підручникам з граматики, а завдяки розвитку аналітичного складу розуму, він був здатний проводити паралелі та самостійно виводити правила та закономірності під час навчання. Також Чарлі почав читати складні літературні твори замість простих текстів, що також сприяло підвищенню рівню його грамотності.

Очевидно, що майбутня операція підвищення рівня інтелекту викликає у Чарлі сильне хвилювання і страх. Про це свідчить частотність вживання слова “scare” (“страх”) та його похідних (19 випадків вживання). Не менш важливим є той факт, що головний герой постійно прагне розвитку. Він часто говорить про те, що хоче стати розумнішим, тому у своїй мові використовує такі слова, як “smart” (“розумний”) та його похідні (122 випадки вживання) і “to learn” (“вчитися”) та його похідні (122 випадки вживання). Зобразимо отримані результати у таблиці:

Лексична одиниця	Частота вживання
------------------	------------------

Scare	19
Smart	122
to learn	122

Таб. 1. Навживаніша лексика персонажа Чарлі

Слід зазначити, що навчання Чарлі дається нелегко, тому йому доводиться докладати значних зусиль. У зв'язку з цим герой часто вживає слово “hard” (“важкий”) та його похідні (63 випадки вживання). Незважаючи на те, що Чарлі, через свої обмежені інтелектуальні можливості, не здатний виконувати всі соціально значущі функції, він, як і раніше, відноситься до працевлаштованої частини суспільства і багато часу приділяє роботі прибиральника. Отже головний герой часто ділиться думкою про своє оточення та робочий розпорядок. Так, у його мовленні часто зустрічається слово “work” та його похідні (188 випадків вживання).

На думку психологів, обмежений словниковий запас є одним із найслабших сторін психічного розвитку людей з відставанням у розумовому розвитку. Тому логічно припустити, що це порушення лексичної норми у мовленні головного героя роману пов'язані з убогістю його активного словникового запасу.

До таких порушень можна віднести плеоназм, який визначається як багатослів'я, вираз, що містить однозначні і тим самим зайві слова. Таким чином, Чарлі, володіючи мізерним словниковим запасом, прагне внести розмаїтість у своє мовлення, проте за рахунок повторень слів з однаковим змістом висловлювання героя не стають більш змістовними.

Порівняємо схожі уривки з роману:

These inkblots are stupid. And those pictures are stupid too [40, p. 18].

Очевидно, що мова персонажа рясніє повторами, і їй властива надмірність. Важливо відзначити, що мова Чарлі нагадує мову дитини, для якої вживання слова “дурний” у значенні “дурний, безглуздий” більш ймовірне, ніж слово “психований” . Однак завдяки схожій семантиці обох слів, можливі і той, і інший варіант вживання.

Розглянемо уривок із роману, що містить плеоназм:

I tolld him because all my life I wantid to be smart and not dumb [40, p. 3].

В даному випадку для мовлення Чарлі характерне використання зайвих слів, а саме антоніма до слова “smart” (“розумний”) з негативною часткою – “not dumb” (“не дурний”). На нашу думку, подібним чином головний герой намагається висловити своє сильне бажання змінитись в результаті операції. Чарлі прагне позбутися як розумової відсталості, а й образливих прізвиськ.

Досліджуючи особливості словникового запасу головного героя роману, можна стверджувати, що мова Чарлі Гордона головним чином складається із стилістично нейтральної та розмовної лексики, орієнтованої на неформальне спілкування. Отже, через те, що герой не володіє складними науковими поняттями, у його мові майже немає вживання термінів.

Розглянемо спроби героя відобразити непряме мовлення у щоденникових записах:

I tolld Burt mabeu I need new glassis. He rote somthing down on a paper and I got skared of faling the test. So I tolld him it was very nice picture of ink with pritty points all around the eges but he shaked his head [40, p. 2]

He sed pepul see things in the ink. I said show me where. [40, p. 2-3]

У наведених вище уривках Чарлі повторюється у використанні стилістично нейтральних дієслів “to say”, “to tell”, “to ask”. Однак цей факт не дозволяє припустити, що герой не володіє їхніми синонімами, оскільки його звіти

покликані сухо констатувати факти, фіксувати потік свідомості, а не являти собою художню цінність як літературний текст, що вимагає вживання широкого ряду засобів виразності. Більш того, не можна стверджувати, що мовлення Чарлі зовсім позбавлена емоційно забарвленої та оціночної лексики:

- bad,
- everything - nothing,
- big - little,
- neat - dirty,
- smart - dumb тощо.

Це свідчить про те, що в героя немає градацій і відтінків, тобто він ділить світ на чорне та біле, не помічаючи півтонів, а значить персонажу властиво стереотипне мислення, типове для дітей.

Далі зупинимося на моменті, коли лексикон Чарлі починає змінюватись. Після операції герой все частіше використовує у мовленні складові слова.

Чарлі згадує події, що відбувалися з ним у віці шести років. Він надає великого значення деталям:

I see Mom, a thin, dark-haired woman... [40, p. 51]

Звернемося до моменту, коли Чарлі починає привносити різноманітність у своє мовлення з допомогою порівнянь. Вперше порівняльні звороти з'являються у звітах, коли головний герой говорить про свою сестру:

...she was nice like a doll [40, p. 27].

She was as bundle all pink and screaming some-times that I couldnt sleep [40, p. 27]

Слід підкреслити, що перші порівняння, які використовує Чарлі, не відрізняються особливою виразністю, і це, в свою чергу, полегшує завдання перекладачеві, однак в міру прогресу в інтелектуальному розвитку героя

порівняльні звороти у його мові ускладнюються та набувають художньої образності:

I sat quietly as one sits before a bird that feeds from your palm [40, p. 89].

У цьому уривку з'являється образ птиці, яку годують із руки. Герой вважав за важливе підкреслити у своїх записах, наскільки уважно він вислуховував розповідь незнайомої жінки, яка виливала йому душу в парку. Таке порівняння дозволяє читачеві згадати, з яким трепетом люди годують птахів і уявити, як Чарлі співчутливо слухав незнайомку.

У міру підвищення рівня свого інтелекту Чарлі починає розбавляти записи стилістичними тропами, такими як метафора та епітет:

It was like a big hole opened up in the walls of my mind and I can just walk through [40, p. 31].

Чарлі порівнює стосунки у його сім'ї з садом. Він уподібнює свою сестру прекрасній квітці, а себе – бур'янові. Таке порівняння демонструє, наскільки несправедливо ставилися до маленького Чарлі через недоумство і наскільки звеличували його здорову сестру.

Говорячи про прикметники, після операції Чарлі прагне урізноманітнити ними свою мову:

... vacuous smile, wide, bright eyes of child, uncertain but eager to please, and I realized what I had recognized in him [40, p. 138]

Далі відзначимо, що в процесі самоаналізу Чарлі використовує порівняння, що, ймовірно, свідчить про нову, набуту здатність до рефлексії:

I'm like a man who's been half-asleep all his life, trying to find out what he was like before he woke up [40, p. 58]

I'm like a man born blind who has been given a chance to see light [40, p. 75].

Нарешті, у мовленні головного героя з'являються популярні просторічні та розмовні слова та висловлювання:

Joe Carp says mabye I got rolled or the cop let me have it. I dont think poleecmen do things як that [40, p. 22].

У тексті йдеться про те, що після вечірки в барі Чарлі боліла голова, а обличчя вкрилося синцями. Тільки з цього контексту можна здогадатися про те, що дієслово *got rolled* має значення “вдарити будь-кого”, тоді як при читанні оригіналу труднощів з розумінням не виникає.

Мислення Чарлі, як і форма вираження його думок на письмі, стає абстрактним, у звітах, окрім простого опису, з'являється своєрідний літературний стиль. Чарлі використовує такий стилістичний засіб як метафору для опису внутрішніх переживань:

Shadows out of the past clutch at my legs and drag me down. I open my mouth to scream, but I am voiceless. My hands are trembling, I feel cold, and there is a distant humming in my ears [40, p. 270].

Слова перестають мати виключно денотативне значення, допускаючи образні конотації. Мова стає піднесеною, часом драматичною. Граматичні, пунктуаційні, орфографічні, лексичні помилки у звітах героя відсутні. Натомість, складається враження, що їх пише надзвичайно освічена людина, що знається на науці та вміє обрамити свої думки у точний, розумний, вишуканий текст.

Аналіз мовлення Чарлі Гордона є засобом, що покликаний пояснити іншим людям причини розумової недорозвиненості. Неможливо засуджувати, глузувати, відчувати відразу чи презирство відносно того, хто фізично не може бути інакшим. Саме через мовлення головного героя приходить усвідомлення того, наскільки йому потрібна допомога та підтримка суспільства.

Узагальнюючи вищесказане, можна дійти такого висновку: всі порушення лексичної норми, властиві мовленню головного героя роману Д. Кіза, пов'язані з убогістю його активного словникового запасу, що найчастіше притаманно людям з розумовою відсталістю. Мова персонажа рясніє плеоназмами і лексичними повторами, до яких головним чином входить недоцільне повторення стилістично нейтральних дієслів мови. Проте помилок у вживанні лексичних одиниць немає, оскільки герой оперує простими поняттями. За рахунок відхилень від мовної норми зображується динаміка художнього образу персонажа, тому що будь-які зміни в мовленні Чарлі сигналізують як про покращення, так і про згасання його інтелектуальних здібностей. У зв'язку з цим переклад тексту, що містить порушення лексичної норми, становить особливий інтерес для вивчення. Перед перекладачем стоїть завдання максимально близько до оригіналу відобразити ці порушення мовою перекладу, не спотворивши образ персонажа художнього твору, що, своєю чергою, змушує перекладача вдаватися до застосування різних лексико-стилістичних трансформацій.

3.2. Аналіз словника мовлення роману “П’ята Саллі”

Як уже відзначалося, широко відомою і, ймовірно, найбільш характерною рисою прози Д. Кіза є присутність у центрі оповідання персонажів з дисоціативним розладом ідентичності та іншими особливостями психіки. Нас цікавить лінгвістичний аспект самої ситуації, коли протягом усього оповідання мовленнєвий портрет одного й того ж (умовно) персонажа зазнає кардинальних змін. Увага фокусується на ідентифікації (впізнанні) того чи іншої персонажа

твору через його мовлення, та способах передачі мовного портрета, створеного автором.

Відповідно до сюжету роману Д. Кіза “П’ята Саллі”, написаного за два роки до знаменитої історії про Біллі Міллігана, Саллі Портер, непоказна офіціантка з нью-йоркського ресторану, страждає від дисоціативного розладу ідентичності, тобто має кілька alter ego. Нола - холодна інтелектуалка-художниця, Деррі - безжурна шибениця, Белла - сексуально стурбована нереалізована актриса і співачка, і, нарешті, Джинкс - переповнена злістю і ненавистю потенційна вбивця. У міру того, як розгортається дія роману, перед читачем постають усі п’ять персонажів-альтерів, причому далеко не завжди пояснюється, хто з них в даний момент “на сцені”, залишається лише здогадуватися, акцентуючи увагу на думках, особливостях мови, слововживанні того чи іншого персонажа. Крім того, в романі таким чином обігрується ідея про те, що при дисоціативному розладі кожна з “особистостей” має певні домінанти поведінки та риси, зведені в абсолют.

Тут добре описано п’ять особистостей героїні, характери, пригоди і життя кожної, “переходи” із однієї в іншу, боротьба за владу над тілом, над рештою особистостей, кожна бо прагне бути Єдиною... Чудово продемонстровано роботу психіатра (це може бути прекрасним посібником для практикуючих спеціалістів, що мають справу з даним феноменом). Загалом сюжет цікавий, захопливий, а фінал узагалі заслуговує на окрему вдячність автору. Та все ж, маю одну невеличку заувагу.

Розщеплення особистості переважно спричиняють дитячі травми, сильні потрясіння, фізичне і психічне насилля, те, з чим психіка маленької людини не здатна впоратись. Саме в такі переломні моменти є ризик з’яви Іншої – сильнішої, котра бере на себе здатність протистояти чи бодай якось витримати, вистояти, пережити. Ті травми, котрі отримала маленька Саллі, мені видаються недостатніми для того, аби психіка зазнала подібного зламу. Приміром, у фільмі “Сибіл” (1976 року), котрий згадується в романі, - реальна історія жінки, яка в дитинстві зазнала немислимих фізичних і психічних знущань від рідної

матері, що хворіла на шизофренію. Особистість Сибіл розщепилась на тринадцять окремих осіб. Від того, що пережила Саллі, потерпають багато дітей, не отримуючи при тому синдрому розщеплення особистості (щоправда, таки дістаючи інші розлади психіки)... Зрештою, на початку книжки автор зазначив, що вивчав безліч реальних випадків психічного стану, зображеного в романі.

Першою на сторінках книги читач зустрічає Нолу, з її ж мовного портрета, мабуть, варто почати. Наведемо кілька уривків, що яскраво характеризують її мовлення і, відповідно, особистість. Як зазначено вище, Нола є зарозумілою інтелектуалкою з суїцидальними нахилами, схильна до роздумів про високе. Її словниковий запас значно ширший, ніж в інших персонажів-альтерів, вона майже повністю виключає з мовлення лайливі слова та просторіччя. Звернемося до прикладів із текстів:

The idea of dying at sea had always haunted her. She was thinking, Homer's wine-dark sea... [41, p. 6].

Maybe her punishment would be to swim eternally against the current of endlessly turning pages, to beaten back constantly into Sargasso of unfinished stories [p. 7].

Then you'd really have a superior species of human being - Homo sapiens multi-plus [41, p. 52].

I've been an atheist most of all my life, I have definite feeling of hindu concept of Atman – a part of individual spirit або soul residing within us - and merging with Brahman, universal soul or mind [41, p. 88].

Розглянемо Джинкса (Jinx). Персонаж, мова якого приблизно на 70% складається з лайки і обценної лексики, що вживається на всі лади, - втім, такі перегини, очевидно, обумовлені бажанням автора показати читачеві такий осередок темряви в романі - агресивну і озлоблену жінку, яка вступає в комунікацію словами "What the fuck" і звертається до співрозмовників "goddamn assholes". Справді, в уривках з мовленням Джинкс дуже складно

зустріти принаймні два речення поспіль, не присмачених лайкою та образами. Наведемо приклади з текстів:

You sonofabitch! Get the hell off me! [41, p. 8].

I oughta kill you, you fucking bastard [41, p. 39].

YOU SON OF A BITCH! GET YOUR GODDAMNED HANDS OFF ME! [p. 46].

Come, you goddamned bitch [41, p. 103].

You're really a cornball [41, p. 114].

Розглянемо мовлення Денні (Deny). Персонаж, що грає в оповіданні роль оповідача і котрий не є в центрі сюжету. Мовний портрет Деррі складно назвати особливо виразним, мабуть, через те, що всі риси цього персонажа згладжені на тлі інших. Її мовлення можна описати як цілком звичайне, в розмовному стилі, втім, і її лексикон певною мірою характеризує її як людину простакувату, але впевнену в собі, побожну, романтичну і схильну до жартів і флірту – так вона описана в книзі. Наведемо приклади з текстів:

I thought he was great - my favorite leading-man type [41, p. 12].

Hey, that's highway robbery [41, p. 59].

I just don't believe in premarital sex [41, p. 102].

Проаналізуємо мовлення Белли. Йдеться про актрису з вельми фривольними звичками - про такі риси свідчить і мова цього альтера. Велика кількість розмовних виразів, таких як

- show
- biz,
- smart ass,
- groupie session

активне використання лайливих слів і, мабуть, найхарактерніше для цього персонажа - безліч кокетливих звернень, абсолютно невластивих іншим персонажам-альтерам. Приклади з текстів:

Hi, handsome... [41, p. 21].

Well, whatever I got, Doc, I hope it's no gonna stop you from comin' up and seein' me sometime [41, p. 24].

Oh, shit! So that's what this is all about [41, p. 54].

Seeyou later, honey [41, p. 60].

You got me fingered, honey [41, p. 61].

Що ж до персонажа на ім'я Саллі, про неї та її мовну особистість можна сказати багато і одночасно - нічого конкретного. Подібно до мовлення Чарлі Гордона, героя “Квітів для Елджернона”, її мовленнєва поведінка зазнає змін протягом усього оповідання, зокрема, в міру поглинання її особистістю іншою альтерів. Якщо на початку роману Саллі характеризується як вкрай боязка і недалекою дівчиною з вельми скромним словниковим запасом, то до розв’язки це вже, говорячи умовно, зовсім інший герой з новими виразами і мовними зворотами. Зобразимо отримані результати у таблиці:

Персонаж	Особливості мовлення
Нола	Відсутність обценної лексики
Джинкс	Велика кількість розмовних виразів
Денні	Велика кількість обценної лексики
Белла	Нейтральна лексика
Саллі	Нейтральна лексика

Табл. 2. Особливості мовлення персонажів роману “П’ята Саллі”

Таким чином, відповідно до поставленої мети на наведених прикладах ми можемо простежити, як різна манера мови, стилістика, вибір слів характеризують і сприяють впізнаванню конкретних персонажів роману, як мовна особистість, що вимальовується, дозволяє вловити суть персонажа навіть тоді, коли автор не називає його імені та не описує зовнішнього вигляду, поведінки.

Нагадаємо, що в романі американського письменника Деніела Кіза “Квіти для Елджернона” ключовим є слово “розумний”. Наратором виступає головний герой Чарлі Гордон, який має порушення інтелекту і прагне стати розумним, щоб у такий спосіб долучитися до спільноти звичайних людей (соціалізуватися). Проте, проживши завдяки науковому експерименту іпостась “дебіла” і “генія”, Чарлі визнає, що ні брак розумових здібностей, ні надлишок їх не здатні позбавити людину самотності і зробити щасливою: “Розум та освіта, не поєднані людською любов’ю, нічого не варті” [41, р. 245].

Тобто, у книзі Д. Кіза ставиться проблема людської відчуженості через невміння сприймати і любити людину, якою б нестандартною вона не народилася.

3.3. Аналіз словника мовлення роману “Війни Міллігана”

Як відзначалося раніше, в арсеналі автора роману “Війни Міллігана” до найбільш частотних елементів портрета відносимо:

- зовнішні риси персонажа;
- характер персонажа - опис рис характеру, особливостей особистості, уподобань, симпатій та антипатій, переконань, ідеалів персонажа;
- вчинки персонажа як компонент сюжету;
- ставлення персонажа до навколишньої дійсності;
- взаємини персонажів;
- мовна характеристика персонажа;

У цьому розділі проаналізуємо мовні характеристики таких персонажів, як Артур, Рейджен та Аллен. Після передмови роману слідує розділ, в якому дається короткий опис усіх 24 осіб, сформованих у свідомості головного персонажа. Цей матеріал нагадує авторські ремарки драматургів у п'єсах:

- *“William Stanley Milligan (“Billy”),*
- *The original, or core personality last referred to as “the unfused Billy”*
- *“Billy-U.”*
- *High school dropout*
- *tall, 190 pounds*
- *Blue eyes, brown hair”*

У даному випадку автор наводить інформацію, що стосується так-званої первинної особистості, яку надалі називає роз'єднаний Біллі. В описі дається інформація про незакінчену середню освіту, а також опис зовнішності, зросту та ваги. Решта матеріалу, що розкриває сюжет роману, ділиться на три книги, що в свою чергу складаються з 23 розділів, за якими слідує епілог, післямова та нотатки автора.

Як було зазначено вище, у центрі розповіді стоїть Ульям Стенлі Мілліган, який об'єднує в собі 24 особи. Одним із центральних персонажів (у даному випадку провідною особистістю) є Артур. З перших сторінок читач знайомиться його описом зовнішності, рис характеру:

Arthur, 22. The Englishman. Rational, emotionless, he speaks with a British accent. Self-taught in physics and chemistry, he studies medical books. Reads and writes fluent Arabic. He is conservative and capitalist, he is an avowed atheist. The first to discover the existence of all the others. Hold the consciousness. Wears glasses” [42, p. 17].

У цьому описі письменник зображує Артура як раціонального та безпристрасного британця. Він наголошує на його здібностях до фізики, хімії, а також повідомляє, що він самостійно вивчив ці дисципліни. Читач знайомиться з його релігійними почуттями (*he is an avowed atheist*). Автор підкреслює його аналітичні здібності, оскільки він першим усвідомив існування інших осіб, тому він керує ними в ситуаціях, які не викликають будь-яких побоювань. Така деталь як окуляри свідчить про те, що він мабуть, зіпсував зір у дитинстві чи юності, не дотримуючись правил організації читання книг: *Wears glasses*.

Для створення цього образу автор використовує такі лексично-стилістичні в даному аналізованому абзаці:

- номінативні речення (*The Englishman;*),
- епітет (*he is an avowed atheist*),
- еліпсиси (*The First to Discover glasses, Reads and writes fluent Arabic*).

У першому прикладі було зроблено акцент на національності персонажа, тобто автор хоче показати, що в цьому позитивному персонажі є риси англійського аристократизму. У другому випадку автор використав епітет, щоб показати, що Артур, як людина науки, зовсім не сприймає віру в Бога як щось надприродне. За допомогою такого прийому, як еліпсис, автор уникнув неодноразового повторення займенника “*he*”, оскільки все, що наводиться в абзаці так чи інакше пов’язане з одним і тим самим персонажем - Артуром.

У наступних розділах автор доповнює його портрет іншими деталями, використовуючи інші лексичні та художні прийоми:

- Графічну стилістику. *He’s about my height and weight six foot, a hundred ninety pounds. But he wears wire-rimmed glasses [42, p. 61].*
- Парцеляція: *He tried to visualize the man. Probably be wearing a tweed jacket i smoking a pipe, як Arthur [42, p. 21].*

У першому прикладі автор використовує тире як графічну стилістику, для того, щоб уточнити параметри зростання та ваги Артура. У другому реченні за

допомогою парцеляції відображається його стиль в одязі, мова йде про твідовий піджак, який був такий популярний в Англії в той час.

Образ Артура формується на тлі не менш яскравого головного персонажа Рейджена, який є його антиподом:

Ragen Vadascovinich, 23. The keeper of hate. His name is derived from rage-again. Yugoslavian, he speaks English з noticeable Slavic accent, and reads, writes and speaks Serbo-Croatian. A weapons and munitions authority as well as a karate expert, he displays extraordinary strength, stemming from the ability to control his adrenaline flow. He is a communist and atheist. His charge is to be protector of the family and of women and children in general. He dominates the consciousness in dangerous places. Has associated with criminals and drug addicts, and admits to criminal, sometimes violent behavior. Weighs 210 pounds, has enormous arms, black hair and a long, drooping mustache. He in black and white because he is color-blind [42, p. 60].

У цьому абзаці автор зображує Рейджена як 23-річну молоду людину, яку в родині вважають “охоронцем ненависті” (“The keeper of hate”). Його ім’я утворено шляхом злиття двох слів “лютість” і “знов” (“rage” + “again”). Герой є югославом за національністю, він розмовляє англійською мовою з помітним слов’янським акцентом. Будучи здатним до іноземних мов, він володіє декількома, включаючи сербсько-хорватську, якою він читає, пише та каже. Він вміє малювати, але оскільки страждає на дальтонізм, малює чорно-білі малюнки. Автор розповідає про те, як майстерно Рейджен володіє зброєю, крім цього є спеціалістом з карате. Він має виняткову силу і здатний контролювати викид адреналіну. Читач знайомиться з його політичними та релігійними вподобаннями. Рейджен виконує важливу роль, будучи захисником сім’ї та всіх жінок та дітей у небезпечних ситуаціях, де він займає лідерську позицію. Цій людині властива агресивна поведінка: мав зв’язки зі злочинцями та наркоманами, чинив злочини.

До створення цього образу автор використовує такі лексично-стилістичні прийоми в аналізованому абзаці:

- Номінативні речення (*The keeper of hate; A weapons and munitions authority as well as a karate expert.*).
- Еліпси: (*Has associated with criminals and drug addicts, and admits criminal, violent behavior. Weighs 210 pounds, has enormous arms, black hair and a long, drooping mustache.*)

У першому прикладі сама форма речення передається головну суть цього персонажа - агресивна поведінка, властива для нього, але яка проявляється лише у ситуаціях, коли необхідний захист.

Опис зовнішності даного персонажа зустрічається один раз, в аналізованому абзаці:

Weighs 210 pounds, has enormous arms, black hair and a long, drooping mustache [42, p. 13].

У даному реченні спостерігається вживання таких прийомів як еліпс та гіпербола, за допомогою якої автор підкреслив володіння Рейдженем неймовірною силою.

Д. Кіз, описуючи характер Артура, використовував у розповіді наступні стилістичні засоби:

- Гіперболу: *"I have a lot of thinking and studying to do, and I'm weary of all this badgering"* [42, p. 19].

Цей прийом був використаний для того, щоб передати невдоволення та роздратування персонажа.

- Графічну стилістику, курсив на рівні слова, для виділення наголосу:

I don't need help, madam [42, p. 19].

У цьому випадку описані події, пов'язані з розмовою Артура з його адвокатом Джуді Стівенсон і психологом Дороті Тернер, які вважали, що про його множинну особистість необхідно розповісти Гері Швайкарту, другому адвокату. Вони були впевнені, що йому потрібна допомога і це врятує його від в'язниці. На відміну від адвоката та психолога Артур заперечував саму ідею надання йому будь-якої допомоги. Саме для цього письменник виділяє курсивом слово “need”.

Використані такі прикметники:

Judy asked, infuriated by Arthur's superior attitude [42, p. 12].

Arthur's voice notraniv до аристократії [42, p. 18].

У цих реченнях епітети “super attitude” та “an icy calmness” відображають характерні для персонажа риси гордовитості, безпристрасності та надмірного спокою під час розмови із його адвокатами. Як було зазначено раніше, Рейджен є повною протилежністю Артуру. У ході дослідження характеристик характеру Рейджена, було виявлено такі лексичні особливості:

- лексичної антонімії:

Ragen shifted in his seat, looking embarrassed and guilty. He mumbled that she didn't understand situation at all, but her voice went on, softly but sharply persuasive [42, p. 7].

- уособлення та перерахування:

But the guard who had thrown the water drew away from the bars when he saw the expression on Milligan's face. The rage був unmistakable. He seemed to be looking around for something to throw. Suddenly, the prisoner схопили the toilet bowl, ripped it out of the wall and threw it against the bars, shattering the porcelain [p. 61].

У першому випадку, ми бачимо Рейджена не лише як агресивну особистість, але як і чутливу людину. Під час розмови з психологом Корнелією Вілбор, яка звинуватила його у невиконанні своїх обов'язків, зокрема захисту дітей, Рейджен усвідомив провину.

У другому реченні, автор знову звертає увагу читача на запальність цього героя та величезну силу, зображуючи це за допомогою уособлення та перерахування. Він розлютився через те, що один з охоронців зіпсував малюнок Христини.

У третьому прикладі Рейджен пояснює причини своєї агресивної поведінки під час розмови із представниками преси. Для того щоб розповісти про його небезпідставну агресивну поведінку, було використано риторичне питання.

Дані прийоми свідчать про те, що Рейджен, на відміну від Артура є дуже емоційною особистістю і свою роль захисника він виконує бездоганно. Його емоційність проявляється у багатьох ситуаціях, що демонструють та окличні речення:

- *And not move!- Ragen said [42, p. 61].*

- *Sorry! - Ragen snarled, pacing [p. 39].*

Безсумнівно, найважливішим елементом образу є його поведінка в суспільстві. Однак в аналізованому творі простежити дії головного героя дуже складно: автор відбиває його поведінку через його розмови з іншими дійовими особами:

He placed his fingertips, making his hands a pyramid. As his chin lifted, his face changed to the expression she had come to recognize as Arthur [p. 61].

Yes, Dr. Caul, - he said, placing his fingertips together, I appreciate the fact that Dr. Wilbur recommended you. You will have my full cooperation [p. 61].
beneath his dignity [42, p. 11].

У першому реченні розповідається про манеру поведінки Артура під час розмови з психологом Дороті Тернер, при цьому читачі звертають увагу на те, що Артур ставить пальці у вигляді піраміди. Така метафора “making his hands a pyramid” використовується для того, щоб показати впевненість у собі межує з перевагою над іншими.

У другому реченні відображаються інші події, коли Артур розмовляє з лікарем Колом, але він тримається також з великою гідністю і зарозумілістю, про що свідчить метафора “placing his fingertips together”, як і на першому прикладі показує його надмірну впевненість у собі.

Третій приклад, де зустрічається метафора “it was beneath his dignity” (це нижче його гідності), де також підкреслюється його зарозуміле ставлення до людей, включаючи медпрацівників.

Самовпевненими людьми не народжуються, ними стають - саме цю істину і хоче підкреслити автор, звертаючись до дитинства персонаджа, коли він дивився на своїх вчителів зверхньо:

... when they were studying world history, особливо when the subject was England and the Colonies. He spent most time в Lancaster Public Library, reading. There was more to be gained from book and firsthand experience than these narrow-minded, provincial teachers [42, p. 12].

Використання флешбека та плеоназму доводить цю думку: коли Артур з'являвся у школі, він проводив майже весь час у бібліотеці, займаючись самонавчанням, водночас вважав вчителів обмеженими провінціалами.

Письменник малює портрети головних дійових осіб на основі контрасту, тому поведінка Рейджена абсолютно протилежна поведінці Артура. У ході дослідження його вчинків було виявлено, за допомогою яких лексичних засобів автор визначає героя:

- *Then he shifted, the body dropping from a stiff-backed posture do the aggressive crouchlike position of wary fighter [42, p. 11].*
- *The door to the interview room opened unexpectedly, and Ragen jumped up, catlike, quickly alert and defensive, his hands in karate position [p. 61].*
- *Ragen said, glaring at them, the tension in his face muscles changing his appearance, eyes piercing, brows beetled [42, p. 22].*
- *Ragen got to his feet, pulled out his pocket knife and stormed up the incline toward the boys, flicking open the knife, looking from one of the bullies to others waiting to see which one would jump him [42, p. 33].*

У першому і другому прикладах розповідається про події пов'язані з розмовою між Рейдженом та адвокатами, автор звертає увагу на прийом транспозиції (crouchlike), епітету (crouchlike position) та лексичної синонімії (alert and defensive), які демонструють як сильно змінилося поведінка Рейджена, коли до кімнати увійшла невідома людина - потім він змінив позу: спина зігнулася, і перед адвокатами з'явився агресивний борець.

У третьому реченні ідея автора полягає в тому, щоб показати, як миттєво змінюється особистість головного героя, коли під час бесіди з Артуром адвокати наполягли на розмові з Рейдженом.

Уособлення "eyes piercing" (очі пронизують співрозмовника) допомагає це підкреслити.

У четвертому реченні йдеться про розмову Рейджена та доктора Кола, в якому він розповідає за допомогою епітету (physical protection) про причини необхідності свого фізичного захисту.

У п'ятому реченні відсутність будь-яких сполучників в описі бійки Рейджена з іншими хлопцями показує прискорений ритм його дій, оскільки він мав гарну фізичну підготовку.

Один із елементів, за допомогою якого були розглянуті образи, є мовною характеристикою персонажів. Для художньої мови Артура характерна наявність:

- Прикметників: *“Then he set erect, placed his fingertips together and glared at her. “Madam, you have no right”, I would like to use upper-class British accent, its jaw barely moving, “to break your promise to the lad””* [42, p. 61].

У даному реченні автор хотів привернути увагу читача до наявності в Артура незвичайного акценту, властивого британській аристократії.

- Графічної стилістики: *“I’ll agree only on the same condition as before that you get all the others to agree as well”* [42, p. 9].

Автор описує події розмови Артура з адвокатом Джуді Стівенсон, яка переконує його розповісти про свою хворобу. Для створення паузи, щоб співрозмовник Артура звернув увагу на умову, поставлену їм автор використовував елемент графічної стилістики.

- Плеоназма: *“I’m just an amateur. I dabble in biology and medicine* [42, p. 22].

Оскільки Артур є високоосвіченою людиною, він здатний, маючи багатий словниковий запас, описати свої захоплення за допомогою синонімічного ряду.

- Втілення: *...Arthur told them with a tight-lipped smile. “He knows you’re both here to help Billy. We’ve talked about it, and now that the secret’s out, we realize we have to be open with you”* [42, p. 17].

У цьому прикладі йдеться про важливість секрету, який зберігали особи. Артур хотів наголосити під час бесіди з адвокатами, як багато означає цей секрет для них всіх.

- Вставні конструкції: *“Then, by asking some questions- both in and outside my head-I discover the truth”* [42, p. 23].

Вживання даного прийому дає більш докладну інформацію про те, як Артур з’ясував про існування інших особистостей.

- Метафори: *Mystery of rapes has been solved* [42, p. 19].

Ця фраза *“The mystery of the rapes”*, що означає “загадка зґвалтувань” є прийомом дає зрозуміти читачеві, що Артур є начитаним персонажем.

Дуже цікавою для аналізу є мовна характеристика Рейджена. Перед автором стояло складне завдання: зобразити слов’янський акцент. Наступні прийоми є яскравим прикладом того, як автор будує мовлення героя:

Is not right. Was not good to reveal secret. They were registered in the astonishment as the voice dropped to a low harsh tone with confident power and hostility. It boomed out in a small conference room with a deep, rich Slavic accent [42, p. 19].

Ця фраза рясніє кількістю прикметників-епітетів (harsh tone, confident power, deep, rich accent), пов'язаних з описом акценту Рейджена та його манерою розмовляти, щоб звернути увагу читачів на протилежність Рейджена та Артура.

"I tell you now," Ragen said, glaring at them, the tension in his face muscles changing his appearance, oči piercing, brows beetled. Even after David tells secret by mistake, I was against it." It did not sound like an imitation of a Slavic accent. His voice truly had the natural sibilant quality of someone who had been raised в Eastern Europe, had learned to speak English, but had never lost his accent [42, p. 88].

У цьому прикладі йдеться про подію, коли адвокати Біллі покликали представника з боку звинувачення та авторитетних психологів, щоб підтвердити наявність роздвоєння психіки в головного героя. Автор підкреслює справжність акценту за допомогою прикметника- епітета (natural sibilant quality). Безсумнівно, інтерес також представляє наявність літери "v" замість звичною "w", що створює ефект слов'янської вимови слів.

He looks around. He sees he is in prison cell. He thinks he is doing something new. So he smashes head evall. Judy winced. You see, Billy knows nothing o us" - Ragen said [42, p. 33].

У цій фразі простежується, що Рейджен володів англійською мовою, але припускався помилок, що вказують на слабкий рівень його підготовки, тому він вживає минулий час при описі дій.

Однією з основних мовних характеристик, властивих Рейджену, є наявність запитань у розповіді, мовна особливість яких полягає в тому, що Рейджен під час бесід ставить питання і сам на нього відповідає, тим самим розставляючи акценти на суттєві моменти розмови:

He has - vat you call it? - amnesia. Let me put it this vay. Ven he is in school, losing so much time, he goes up to roof. He starts to jump. I remove him від spot to stop him [42, p. 52].

I would be violent only if someone would try to hurt Billy or to harm a female or a child in his presence - Ragen said. Only in such case I would intervene. Let me put it this vay. Would you allow person to hurt your child? No. If someone try hurt Billy, I would protect. I am not barbarian [42, p. 77].

У першому реченні Рейджен згадує назву хвороби під час розмови з Джуді: “He has - vat you call it? - amnesia”, а в другому реченні запитує репортерів в такий спосіб, наче вони себе поводити так, ніби кривдили дитину: “Would you allow person to hurt your child?”

Оскільки головний герой проходив лікування у лікарні ми знайомимося з психологічним портретом Артура з доповіді психолога Дороті Тернер:

Arthur she found strongly intelectual and she felt he relied on this to maintain his position of direction over thethers. He also appeared to her to maintain a compensatory feeling of superiority do world at large, but had feelings of uneasiness and was threatened by emotionally stimulating situations [p. 61].

Досліджуваний абзац будується на антитезі “superiority-uneasiness”, що відображає парадоксальність особистості: з одного боку він людина з почуттям переваги, з іншого боку - неспокійний і переляканий чоловік.

Опис головного героя йде у кількох напрямках:

- характеристика автором,
- характеристика через інших дійових осіб:

Judy asked, infuriated by Arthur's superior attitude [42, p. 22].

Caul studied Arthur carefully and decided he didn't care much for the arrogant snob [42, p. 18].

No emotions. He reminds me of Mr. Spock in Star Trek . He's the kind of a person, does not hesitate to complain in the restaurant. He doesn't bother to explain himself to people, but he gets annoyed when someone doesn't understand what he's saying. He just doesn't have time to be tolerant. Says, he has a busy schedule-things to arrange, to plan, to organize [42, p. 18].

Якщо у першому прикладі читач ознайомлюється з думкою адвоката Джуді, яка говорить про його гордовите до неї ставлення (*superior attitude*), то другий приклад ілюструє враження лікаря Кола, який називає його зарозумілим снобом (*arrogant snob*). Дані прикметники-епітети зображають його самовдоволеною та впевненою людиною.

У третьому випадку, читач знайомиться з думкою самого Біллі, який порівнює Артура із героєм відомого серіалу “Зоряний шлях” (*He reminds me of Mr. Spock in Star Trek*), який не відрізнявся особливою емоційністю, а також говорить за допомогою плеоназму про таку якість як організованість, властиву Артурові (*to arrange, to plan, to organize.*).

У наступних прикладах відображається думка персонажів стосовно Рейджена:

- *“Just as he may use his great strength only for the common good, harm others” [42, p. 35].*
- *I mean, Arthur calls him the “keeper of hate”. I expected something with horns. Але це дійсно charming and interesting guy [42, p. 18].*

Якщо у першому прикладі, де використовується прийом лексичної антонімії, відображається думка Артура, який вважає, що Рейджен не є загрозою, оскільки його агресивна поведінка проявляється лише тоді, коли необхідний захист когось із “сім’ї”, то в другому випадку, де використовується алюзія та епітет, читач знайомиться з думкою адвоката Гері. Він вважає, що, незважаючи на всю його агресивність, він не виглядає жахливо, а навпаки здається приємним хлопцем.

Таким чином, перед читачем постають два образи головного героя. Один є представником англійської нації, який є раціональною, абсолютно байдужою, самовпевненою людиною. Для нього властиво зарозуміле і гордо ставлення до людей. У той же час він є високоінтелектуальною особистістю, також володіє лідерськими здібностями. Інший персонаж, слов’янин за походженням, дуже відрізняється від першого героя, оскільки є дуже емоційною особистістю. Для нього характерні спалахи агресії, які виникають в екстраординарних обставинах. Незважаючи на його запальність та ворожу поведінку, у читачів він не викликає негативного ставлення, оскільки намагався захистити дітей та жінок у небезпечній ситуації.

Крім цього, ці образи, створені на контрасті, досить живі та натуральні. Настільки реалістичні ці персонажі, що, незважаючи на те, що ці особи були частиною однієї людини, при знайомстві з ними не виникає думки про те, що таких людей не існує.

Для того щоб досягти цієї природності письменник вдається до широкої палітри лексичних засобів. Особливу роль відіграють номінативні речення, які допомагають акцентувати увагу на характерних рисах героїв. При описі зовнішності героїв особливе значення відводиться прийому синтаксичної стилістики - еліпсису. Епітети є одним із ключових прийомів при створенні образів, оскільки автор вживає їх при описі характеру героїв, і для зображення їхніх дій та художньої мови персонажів. Важливу роль відіграє опис мовної характеристики персонажів. Автор відобразив їхню мову так, щоб підкреслити національні особливості мови, їхню манеру розмови.

До своєрідності автора у створенні цих образів належить використання уособлень та метафор при описі поведінки героїв.

Вважаємо, що своєрідність стилю Д. Кіза полягає насамперед у незвичайному сюжеті роману, про що свідчить сам зміст літературних творів та передмов, де автор описує першу зустріч із прототипом головного героя, який сам попросив автора написати книгу про це рідкісне захворювання. За передмовою слідує особливий розділ, попередній розділ роману, який має схожість з авторськими ремарками у драматичних творах, де дається короткий опис особистостей Біллі Міллігана.

Своєрідністю створення образів є те, що головний герой розпадається на 24 суб'єкти, серед яких дві особи головного героя створено на контрасті їхніх характеристик. Під час створення головних героїв автор основою взяв 6 портретних елементів, саме:

- зовнішні риси персонажа;
- характер персонажа;
- вчинки персонажа;
- ставлення персонажа до навколишньої дійсності;
- взаємини персонажів;
- мовна характеристика персонажа.

Автор використав індивідуальний підхід до створення портретів дійових осіб у романі. До найбільш частотних засобів створення образів головних героїв відносимо:

- прийоми графічної стилістики,
- прийоми синтаксичної стилістики,
- еліпсиси,
- гіпербола.

У створенні портрета персонажа особливу роль відіграє контраст в описі зовнішніх та внутрішніх рис героїв. Персонажі протилежні у всьому, мають

різний темперамент, поведінку, є представниками різних націй та здатні говорити різними мовами.

На відміну від головних персонажів при створенні образів другорядних персонажів, Д. Кіз малює їхні образи за трьома портретними елементами:

- зовнішні риси портрета персонажа,
- вчинки персонажа як компонент сюжету,
- мовна характеристика персонажа.

Зобразимо отримані результати у схемі:

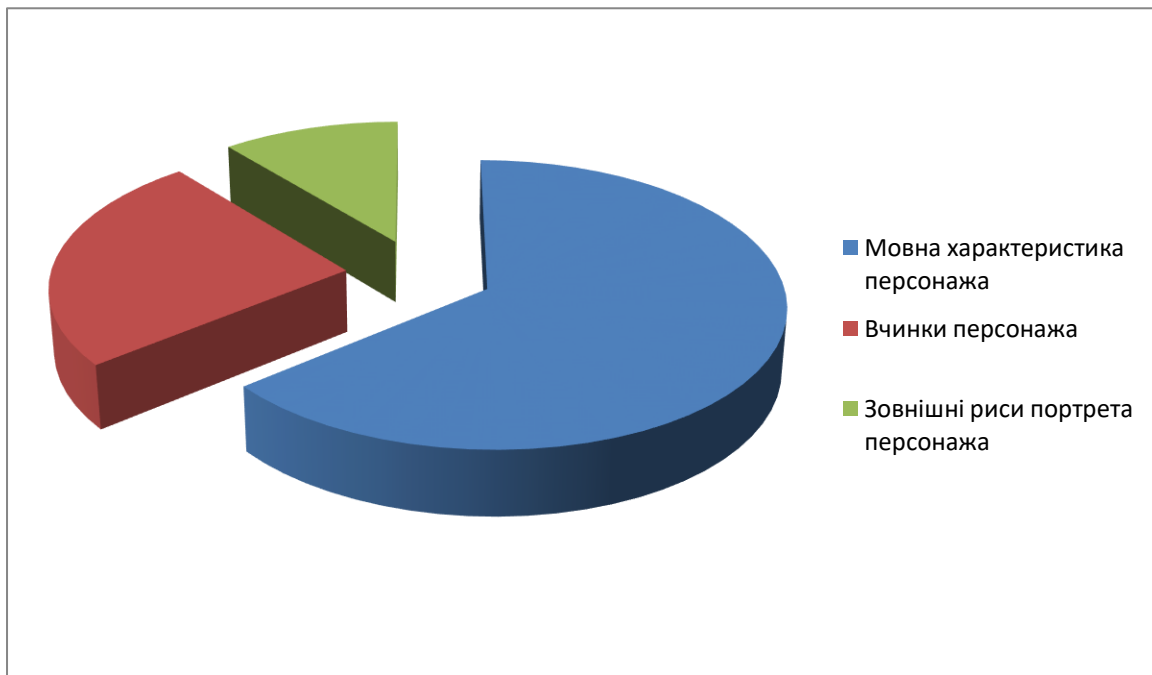

Схема 1. Портретні елементи в романі Д. Кіза “Війни Міллігана”

У стилістичний набір прийомів створення образів героїв другого плану входять:

- метонімії,
- уособлення,
- метафора,
- епітет,

- повтор,
- асиндентон.

Зобразимо отримані результати у схемі:

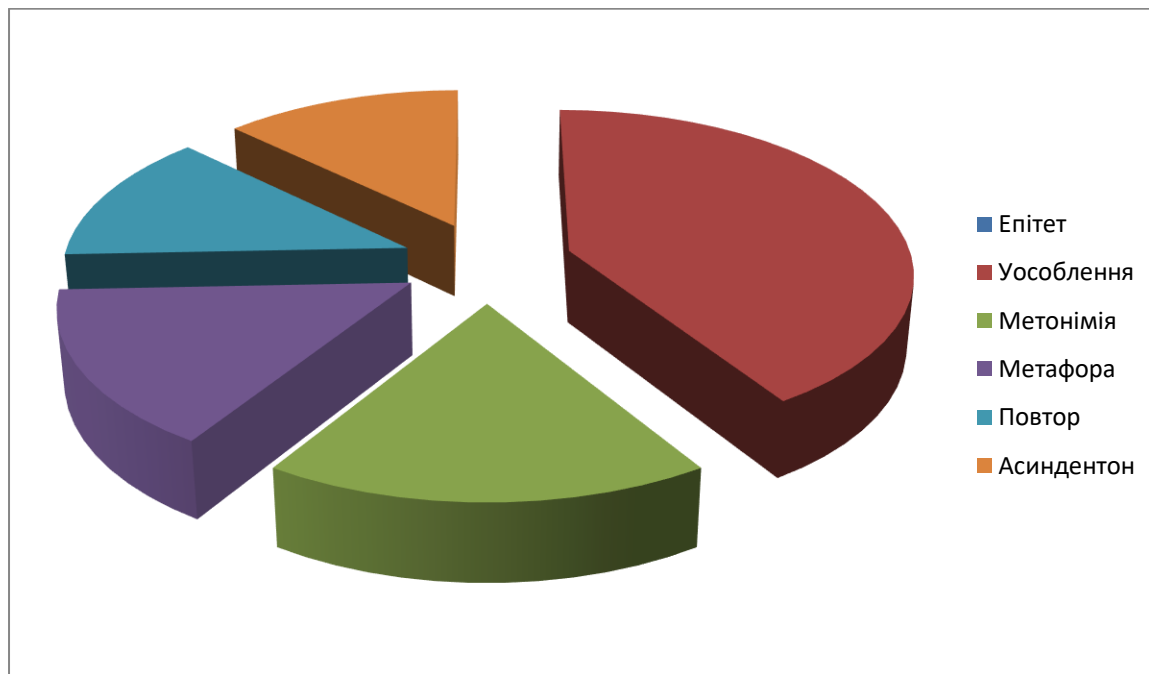

Схема 2. Прийоми створення образів героїв другого плану

Таким чином, можна зробити висновок, що сюжет і стиль автора настільки незвичайний, настільки й не вивчений вітчизняними та зарубіжними науковцями. Мова романів Д. Кіза представляє багатий матеріал з погляду побудови сюжету, лексики, граматики та стилістики для всіх, хто вивчає англійську мову і вимагає подальшого вивчення індивідуального стилю автора, що надасть можливість найкращим чином вивчити форму та зміст літературного твору.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота присвячена вивченню лексичної своєрідності створення образів у прозовій творчості сучасного американського письменника Д. Кіза.

У першому розділі було виявлено, що зарубіжні та вітчизняні лінгвісти розглядають поняття ідіостилю як синонімічне поняття індивідуального стилю автора, під яким розуміють манеру письма, властиву певному автору.

Оригінальна манера письма є сукупністю мовних і стилістико-текстових особливостей, тобто використання певної лексики, особливий відбір стилістичних прийомів та виразних засобів, вибір тематики та побудова композиції твору.

Художні засоби є одним з найважливіших елементів ідіостилю автора. Як було відзначено, у вітчизняній лінгвістиці образотворчі засоби розглядають як стилістичні тропи. Якщо тропи переважно відносяться до лексичних засобів, то виразні засоби не створюють образів, а підвищують виразність мови та підсилюють її емоційність.

При дослідженні особливостей мови певного автора, аналізу підлягають класифікації лексичних засобів, які створюють мовлення персонажів.

У роботі детально розглянуто та зіставлено поняття “мовленнєвий портрет” та “мовна особистість” у контексті нашого дослідження, вивчено прийоми передачі характерних особливостей мови персонажів.

У другому розділі магістерської роботи відзначено, що прозаїк Д. Кіз займає важливе місце серед американських письменників ХХ століття, його ідіостиль є предметом дослідження у нашій магістерській роботі. Його твори відрізняються своїми незвичайними сюжетами та майстерністю автора у створенні реалістичних та фантастичних персонажів.

Третій розділ присвячено аналізу особливостей мовлення персонажів у творчості Д. Кіза. Таким чином, згідно з поставленою метою на представлених прикладах ми можемо простежити, як різна манера мови, стилістика, вибір слів характеризують і сприяють впізнаванню конкретних персонажів романів, як

мовна особистість, що вимальовується, дозволяє вловити суть персонажа навіть тоді, коли автор не називає його імені і не визначає зовнішнього вигляду, поведінки.

Загальна кількість дійових осіб, які утворюють систему художніх портретів проаналізованих творів Д. Кіза складає 238, з них до головних героїв відносять одного персонажа, до другорядних 42, епізодичних - 196, причому кількість позитивних героїв превалює над кількістю негативних.

Результати дослідження можуть бути використані при навчанні англійської мови, зокрема, при розвитку навичок та умінь аналізу художнього тексту учнів, що сприяють розвитку їхніх мовленнєвих навичок та умінь в результаті формування комунікативної компетенції. Можливою перспективою дослідження є створення окремого курсу з стилістики для шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови, де аналогічна робота з текстом розглядалася б докладно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Ануріна І. Прийом компенсації як основний засіб відтворення порушеної мовної норми в художніх творах (на матеріалі перекладів роману Д. Кіза «Квіти для Елджернона» українською та російською мовами). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_20%282%29__3 (дата звернення: 24.07.2022).
2. Волощук В.І. Мова і художня творчість. Суми, 2002. С. 42–49.
3. Гіков Л. В. Особливості вживання лексико-граматичних і лексичних одиниць в авторському стилі (на матеріалі німецької художньої прози) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2003. 20 с.
4. Горошкіна О. Мовленнєвий портрет сучасного старшокласника. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2012_16_48 (дата звернення: 24.07.2022).
5. Гриценко П. Ідіолект і текст / Павло Гриценко // Лінгвостилістика : об’єкт – стиль, мета – оцінка : [Зб. наук. праць, присвячен. 70-річчю від дня народж. проф. С. Я. Єрмоленко]. – К., 2007. – С. 16–43.
6. Гриценко П. Ю. Ареальне варіювання лексики / П. Ю. Гриценко. – К. : Наук. думка, 1990. – 269 с.
7. Грінченко Н. Проблеми перекладу вербальних репрезентацій фонових знань у назвах англomовних кінофільмів. Науковий Вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2016. No 5(1). С. 93–95.
8. Деренчук Н. Мовний портрет сучасного українського політика : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.01. Луцьк, 2018. 228 с.
9. Должикова Т. І. Мовна особистість Пантелеймона Куліша : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 – «Українська мова» / Т. І. Должикова. – К., 2003. – 20 с.

10. Должикова Т. І. Семантичне ускладнення слова в індивідуальному художньому мовленні / Т. І. Должикова, Т. П. Терновська // Лінгвістика. – No 2 (20), 2010. – С. 137–145.
11. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). – К.: Довіра, 1999. – 304 с. 14
12. Єрмоленко С.Я., Библик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. – К.: Либідь, 2001. – 224 с
13. Индивидуально-художественный стиль и его исследования / заг. ред. В.А. Кухаренко. Київ, 1980. 168 с.
14. Карасик В.И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс. Волгоград, 2002. 477 с.
15. Кокіна В.В. Статистичний аналіз дієслівної лексики в авторському стилі. Тернопіль, 2003. С. 63–69.
16. Кононенко В.І. Мова у контексті культури. Івано-Франківськ : Плай, 2008. 389 с.
17. Мойсієнко А. К. Символ як явище аперцепції (на матеріалі поезії Т. Г. Шевченка) / А. К. Мойсієнко // Мовознавство. – 1993. – No 3. – С. 40–45.
18. Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту : декодування Шевченківського вірша / А. К. Мойсієнко. – К. : Вид-во «Правда Ярославичів», 1997. – 199 с.
19. Мойсієнко А. Мова як світ світів. Поетика текстових структур / А. Мойсієнко. – Умань, 2008. – 280 с.
20. Морякіна І. Мовна особистість у художній прозі Дж. Голсуорсі: лінгвокогнітивний та прагматичний аспекти (на матеріалі романів форсайтівського циклу) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2005. 20 с.
21. Науменко А.М. Від рецепції через інтерпретацію до аналізу. Запоріжжя : ЗДУ, 2000. С. 305–319.
22. Павличко О.О. Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2010. С. 186–191.

- 23.Павлишенко О. Маркери авторського ідіолекта в лексико-семантичних полях дієслів англomовної художньої прози. Київ, 2004. С. 314–315.
24. Пожарицька О. Мовленнєвий портрет головного героя як вираження авторського начала у творі. URL: <http://www.sworld.com.ua/simpoz2/114.pdf>. (дата звернення: 24.07.2022).
25. Савельєва І. Порівняльний аналіз криміналістичних понять «мовленнєвий портрет» і «словесний портрет». Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. № 50. С. 119–122.
26. Семеног О. Мовна особистість учителя в художній літературі. Навчальний посібник. Київ : Фенікс, 2008. 224 с.
27. Семенюк О. Мова епохи та мовна особистість у сатирико-гумористичному тексті : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 ; 10.02.02. Київ, 2002. 33 с.
28. Синиця І. Мовна особистість автора у науково-гуманітарному тексті ХІХ ст. (комунікативний, культурологічний, образно-стилістичний аспекти) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.02. Київ, 2007. 36 с.
- 29.Стельмах Б. Індивідуальний стиль як об'єкт лінгвостилістичних досліджень. Вісник Уман. педуніверситету. Серія : “Філологія (мовознавство)”. Київ : Знання України, 2004. С. 228–233.
30. Сюта Г. М. Лінгвосвіт поезії авторів Нью-Йоркської групи [монографія] / Г. М. Сюта ; Інститут української мови НАН України. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 164 с.
- 31.Сюта Г. М. Мовний портрет у контексті сучасних лінгвостилістичних досліджень / Г. М. Сюта // У вимірах слова : 36. наук. праць (До ювілею проф. кафедри української мови Л. Г. Савченко). – Х., 2009. – С. 32–39.
- 32.Beauchamp M. Disabled Literature: A Critical Examination of the Portrayal of Individuals with Disabilities in Selected Works of Modern and Contemporary American Literature. Universal-Publishers, 2015. 272 p.
- 33.Bloomfield L. Language London, 1973. 566 p.

34. Cheyne R. Disability, Literature, Genre: Representation and Affect in Contemporary Fiction. URL : <https://www.jstor.org/stable/j.ctvs3pp7> (access 20.07.2022).
35. Daniel Keyes Biography [Электронный ресурс]. URL: <http://www.danielkeyesauthor.com/dksbio.html>
36. Flowers for Algernon. Analysis. URL: <https://www.studienet.dk/engelsk/analyse/flowers-for-algernon/> language (access 20.07.2022).
37. Groom W. Forrest Gump. Pocket Books. 1994. 248 p.
38. Hazen K. Idiolect. Keith Brown. (Editor-in-Chief) Encyclopedia of Language & Linguistics, Second Edition. Vol. 2006, pp. 512–513.
39. Hobgood Allison P. Early Modern Literature and Disability Studies The Cambridge Companion to Literature and Disability. 2018. pp. 32–46.
40. Keyes D. Flowers for Algernon. Houghton Mifflin Harcourt, 2007. 304 p.
41. Keyes D. The Fifth Sally. L.: Hachette UK, 2017. 158 p.
42. Keyes D. The minds of Billy Milligan ; Document Type: Book ; ISBN: 0394519434 9780394519432 ; OCLC Number: 723623745. 374 p.
43. Polzehl T. Personality in Speech: Assessment and Automatic Classification. Springer, 2014. 176 p.
44. Slotnik D. Daniel Keyes, Author of ‘Flowers for Algernon,’ Dies at 86 [Электронный ресурс]. URL: <https://www.nytimes.com/2014/06/18/books/daniel-keyes-a-novelist-of-the-mind-dies-at-86.html>

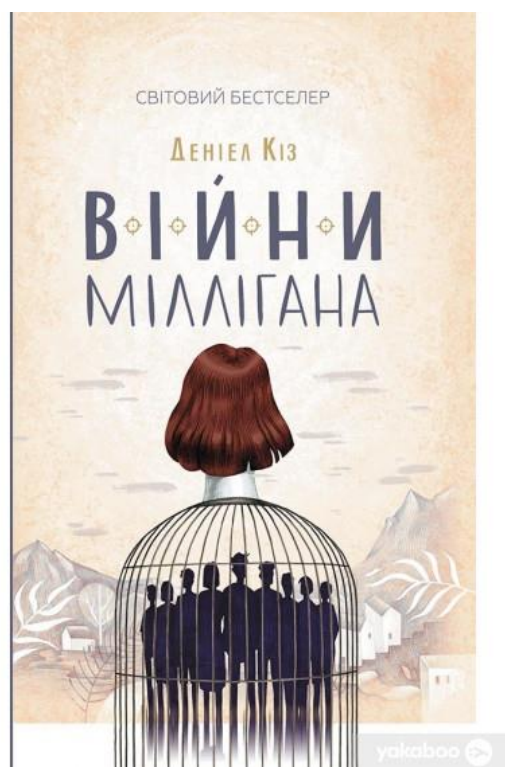
ДОДАТКИ

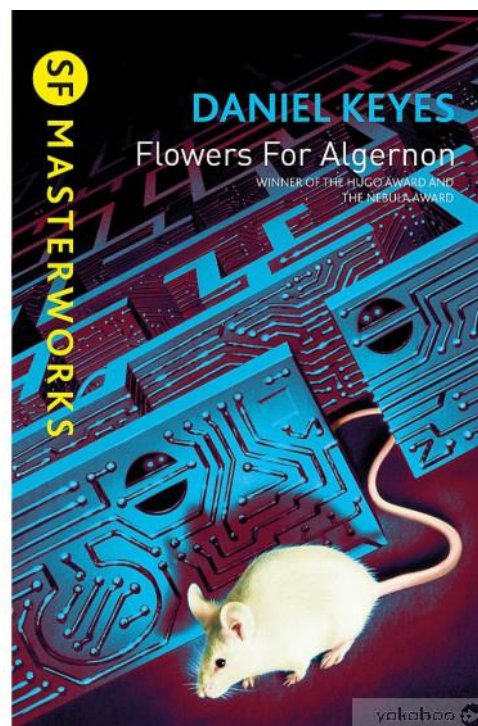
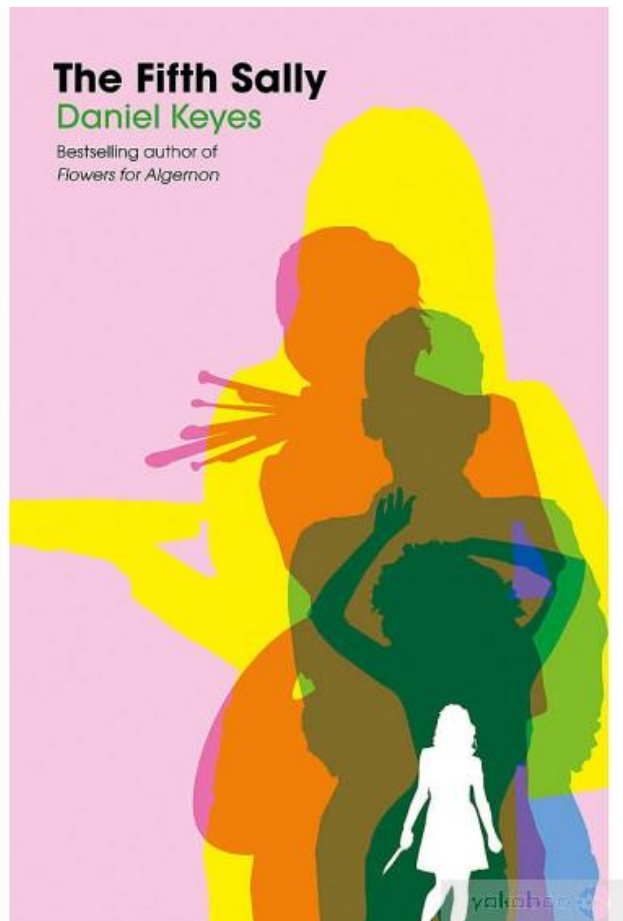
ДОДАТОК 1

Портрет Даніеля Кіза

ДОДАТОК 2
Книги Данієля Кіза

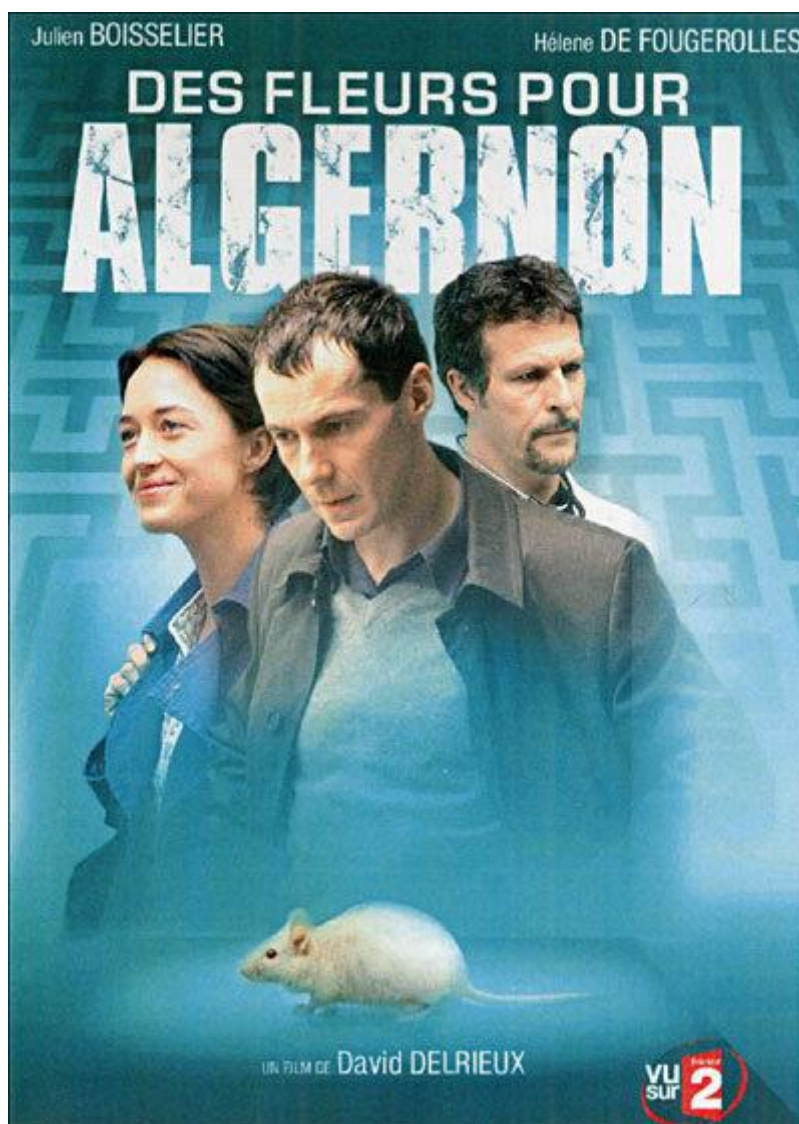

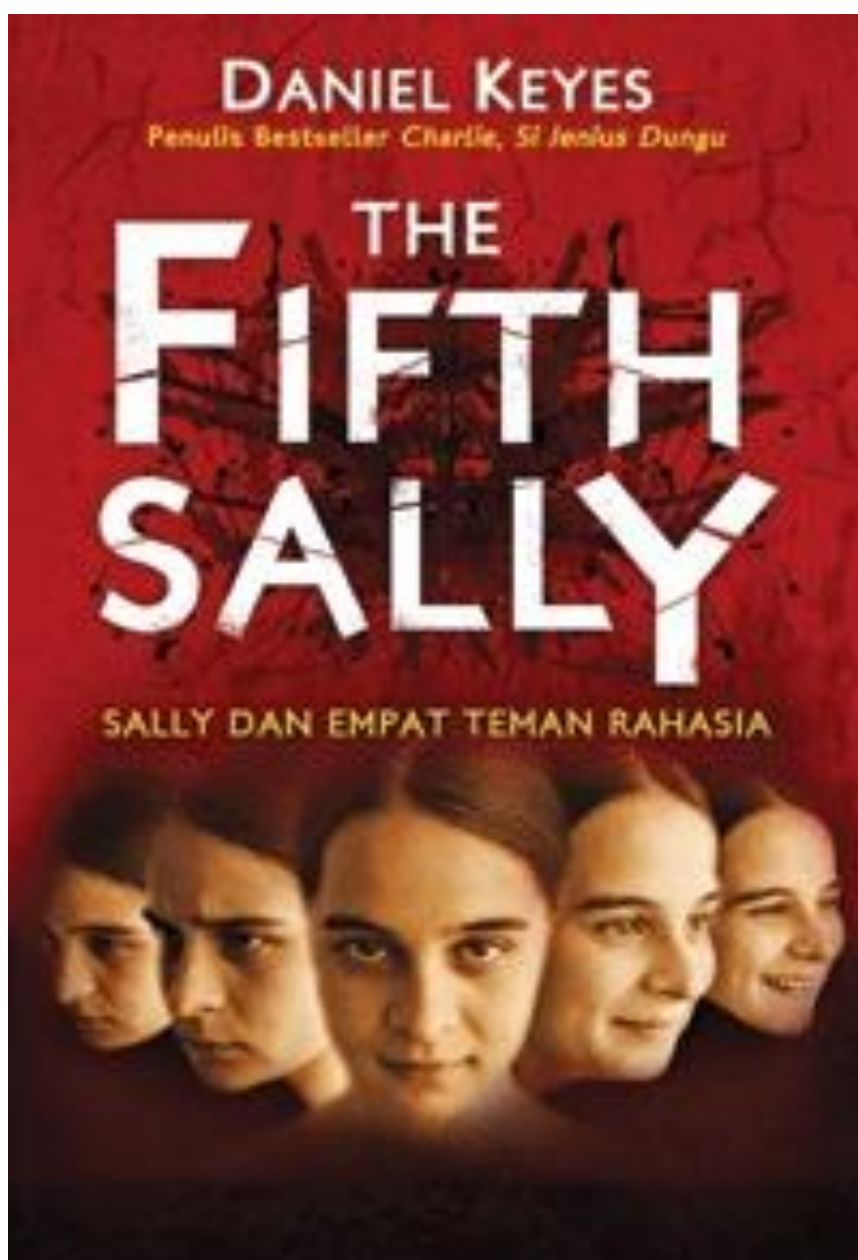
ДОДАТОК 3

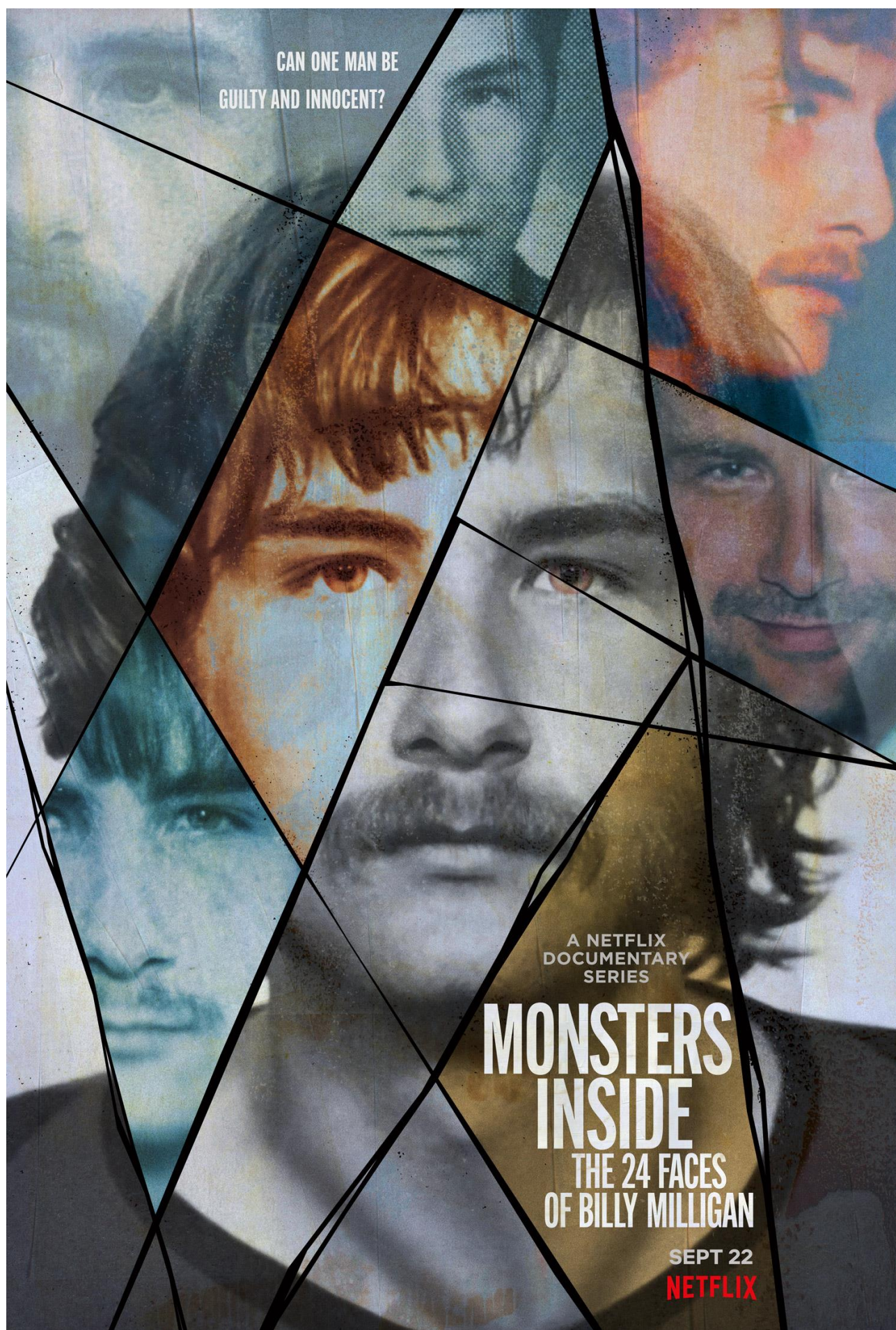
Фільмографія Даніеля Кіза

**DES FLEURS
POUR ALGERNON**

CAN ONE MAN BE
GUILTY AND INNOCENT?

A NETFLIX
DOCUMENTARY
SERIES

MONSTERS INSIDE

THE 24 FACES
OF BILLY MILLIGAN

SEPT 22
NETFLIX